

כב' השופטת ענת ברון

פרופ' דוד האן

עו"ד גיורא ארדינסט

גב' ליטל ישראלי

ע"י ב"כ עו"ד מאיה הופמן
מרח' כנפי נשרים 1, הרצליה

(להלן: "המערערת")

- נגד -

מר רוני ישראלי

ע"י ב"כ עו"ד יובל גבע
מרח' כנפי נשרים 1, הרצליה

(להלן: "המשיב")

כתב ערעור

המערערת, גב' ליטל ישראלי, מתכבדת בזאת להגיש ערעור זה על פסק דינו של בית המשפט המחוזי תל-אביב. בית המשפט הנכבד מתבקש לבטל את פסק דינו של בית משפט קמא ולהכיר בתשלום חודשי, כפי שהוסכם בין הצדדים בהסכם הגירושין, ולסווגו כתשלום עבור מזונות ילד. כמו כן, מתבקש בית המשפט הנכבד לקבוע תשלום זמני, למשך תקופת השיקום הכלכלי של המשיב בהליכי חדלות הפירעון בו מצוי בימים אלה, וכן למנוע אפשרות מן המשיב לקבל הפטר מהחובות שצבר כלפי המערערת, חובות המצויים בבסיס ערעור זה.

פתח דבר

1. בשנים האחרונות, נצפית מגמה לפיה בתי משפט מכירים בעובדה כי רבים מתייחסים לחיות מחמד שבבעלותם, כאילו הם בני משפחתם. כך, לדוגמה, מסקר שנערך בארצות הברית עולה, כי 73% מבעלי הכלבים ו-65% מבעלי החתולים רואים בבעל חיים שבבעלותם כילד או כבן משפחה לכל דבר:¹

"...אין להתייחס לבעלי חיים כאל חפצים, אלא כיצורים חיים

בעלי רוח ונשמה. לפיכך, יש להתחשב בטובתם ולא במה שטוב

לבעליהם."²

2. המערערת סבורה, כי ערעור זה אינו מצטמצם אך לטיעון כלכלי וליריבות בינה לבין המשיב או נושים אחרים שלו, אלא ערעור זה הוא ערכי במהותו. באופן זה, הקביעות בו עשויות להיות בעלות השלכות רוחב על החברה כולה. לשיטת המערערת, יש לכלול במונח "מזונות תלויים" גם מזונות עבור בעלי חיים, שהרי "חברה נאורה נמדדת לא רק ביחסה לבני אדם אלא גם ביחסה לבעלי החיים".³

3. המערערת תטען, כי שיטת המשפט בישראל הכירה בדמיון רב השורר בין ילדים לבין בעלי חיים. יפים לעניין זה דברי כבוד השופט (כתוארו אז) חשין בפרשת "תנו לחיות לחיות":

"בעל חיים ליד האדם הוא כילד, תמים וחסר הגנה. החיה - כמוה כילד

- הינה תמימה. אין היא מכירה ברוע ואין היא יודעת כיצד להתמודד

איתנו. החיה מתקשה להגן על עצמה מפני האדם והמלחמה בין האדם

לבין החיה היא מלחמה בין מי שאינם שווים. האדם מצווה אפוא להגן

על החיה כחלק מהציווי המוסרי להגן על החלש."⁴

4. המערערת סבורה, כי עניינו של ערעור זה בהגשמת אינטרסים חברתיים וכלכליים, המתקיימים זה בצד זה. כלומר, אינטרס חברתי הוא שהמשיב יוכל לכלכל את התלויים בו, שהסכמים שנכרתו בין צדדים יכובדו על ידם, וכי במצב של חדלות פירעון יאוזנו צרכיהם המתחרים של כלל השחקנים בזירה – התלויים, יתר הנושים והמשיב עצמו כחייב.⁵

5. לשיטת המערערת, אין היא נופלת להגדרה של נושה רגיל והתחייבויות המשיב כלפיה אינן התחייבויות רגילות, אלא יש בהן במהותן ובעיקרן מאפיינים של תשלום מזונות. לפיכך, לטענת המערערת שגה בית משפט קמא כשהותיר את חובות המשיב, מכוח ההסכם, כחוב בר-תביעה. זאת, בהתאם לסעיף 71 לפקודת פשיטת הרגל [נוסח חדש], התש"ס-1980 (להלן: "הפקודה"), חלף בחירה

¹ תמ"ש (משפחה ת"א) 32405/01 פ.א. נ' א.א., פס' 15-16 לפסק הדין (פורסם בנבו, 18.3.2004). פסק הדין מצורף כנספח ע/1 לכתב הערעור.

² שם.

³ דברי ההסבר להצעת חוק צער בעלי חיים, התשנ"ב-1992, ה"ח 298.

⁴ רע"א 1684/96 עמותת "תנו לחיות לחיות" נ' מפעלי נופש חמת גדר בע"מ, פ"ד נא(3) 832, 858 (1997).

⁵ ע"א 8993/04 פלונית נ' פלוני (פורסם בנבו, 20.9.2007).

להחיל את החרג הקבוע בסעיף 172(1) לפקודה. עוד שגה בית משפט קמא, כאשר העניק הפטר לחוב זה, בשונה מהקבוע לעניין מזונות בסעיף 69(א)(3) לפקודה. לא זו בלבד, בית המשפט קמא סירב לבקשת המערערת להותיר על כנו את הסכום שאושר על ידי בית משפט לענייני משפחה; ולחלופין, לקצוב אותו כפי שנעשה לעניין דמי מזונות, בהתאם לסעיף 128 לפקודה.

העובדות הצריכות לעניין

6. המערערת והמשיב הם בני זוג לשעבר, שניהם באמצע שנות ה-50 לחייהם ולא זכו להביא ילדים לעולם.
7. במהלך תקופת נישואיהם, ביקשו להכניס לביתם ולגדל במשותף ארבעה כלבים, ששה חתולים ותוכי (להלן: "בעלי החיים"), אותם גידלו כמו היו ילדיהם.
8. חייהם המשותפים של בני הזוג עלו על שרטון, וביום 1.4.2017 הזוג התגרש באופן סופי. להליך הגירושין נלווה הסכם גירושין שערכו (להלן: "ההסכם"), שאושר על ידי בית משפט לענייני משפחה ושניתן לו תוקף של פסק דין. לאור חשיבות הדברים, להלן יובאו הוראות ההסכם, כפי שקבעו בני הזוג:
 - א. "הצדדים מכירים בבעלי החיים שברשותם כילדיהם. לטובתם, הוסכם שלא יופרזו ויישארו במשמורת בת הזוג, למעט התוכי אשר יישאר במשמורת בן הזוג."
 - ב. "כל אחד מבני הזוג ידאג למחייתם, לגידולם ולכל צרכיהם של בעלי החיים. בנוסף, מתחייב הגבר לשאת בתשלום חודשי עבור הוצאות שוטפות של בעלי החיים במשמורת האישה, בגובה של 4,000 ש"ח. התשלום החודשי ייעשה בכל 14 לחודש. מעבר לכך, בכפוף לאישור הוצאות שתמציא האישה, יישא הגבר במחצית הוצאות דמי טיפול רפואי של בעלי החיים."
9. בהתאם למוסכם, הצדדים פעלו על פי הוראות ההסכם במשך שבעה חודשים. באופן זה, המערערת גידלה את בעלי החיים וטיפלה בהם, והמשיב העביר לה מדי חודש את הסכום החודשי שקבעו.
10. החל מיום 1.12.2017, תחילת החודש השמיני שחלף ממועד אישור הסכם הגירושין, חדל המשיב לשלם לידי המערערת את הסכום החודשי. בעקבות זאת, המערערת פתחה נגד המשיב בהליכים לגביית החוב שהצטבר לזכותה, בלשכת ההוצאה לפועל.
11. מספר חודשים לאחר מכן, באמצע שנת 2018, פנה המשיב לבית המשפט המחוזי בבקשה לפתוח בהליכי פשיטת רגל בעקבות כישלון עסקי שחוה. במסגרת הליך זה, הצהיר המשיב על חובות רבים כחובות בר-תביעה, בין היתר, בשל חוב שהצטבר לזכות המערערת (חוב שהסתכם באותה עת לסך של

250,000 ש"ח). בית משפט קמא נעתר לבקשת המשיב ונתן צו כינוס בעניינו ביום 15.7.2018 ובחודש אוקטובר 2018 ניתן צו פשיטת רגל. לפי תכנית התשלומים, על המשיב לשלם מדי חודש 5000 ש"ח לקופת הכינוס.

12. למען שלמות התמונה, יודגש כי המערערת ממשיכה בהליכי גבייה מול המשיב, באמצעות פתיחת תיקי חוב חדשים עבור סכומים נוספים שלא שולמו ממועד פתיחת הליכי פשיטת הרגל.

13. כחודש לאחר מתן צו פשיטת הרגל, הגישה המערערת לבית משפט קמא בקשה להכיר בסכומים שנקבעו בהסכם כ"דמי-מזונות". כלומר, להכיר בהם כדמי מזונות על מנת לאפשר הקצבת מזונות לתקופת הליך פשיטת הרגל וכן החרגתו של חוב זה ממתן הפטר עתידי, תוך הגדרת חוב זה כחוב שאינו בר-תביעה. כאמור, בית משפט קמא דחה את בקשת המערערת, בנימוק שתשלומים אלה אינם עולים כדי הגדרתם של תשלומי מזונות ילד.

טענות המערערת

הסכמות ומעמד דמי מזונות בהליך של חדלות פירעון

14. בעשורים האחרונים, אנו עדים לעלייה בשיעורי גירושין בישראל⁶ ובמקביל לעלייה בהליכי פשיטת רגל.⁷ בין השנים 2008–2017, האמיר מדי שנה היקף הבקשות שהוגשו לכונס הרשמי, למתן צו כינוס והכרזה על פשיטת רגל, **גידול בסך כ-550%**.⁸ ממצאים דומים, בדבר עלייה במספר החייבים ובמספר התיקים הנפתחים, נמצאו גם ברשות האכיפה והגבייה, האחראית על מערכת ההוצאה לפועל.⁹

15. במציאות חברתית וכלכלית משתנה, יהיה זה סביר כי בתי המשפט ייחשפו למקרים חדשים אשר בעבר לא נדרש להכריע בהם. כזה הוא בדיוק המקרה שלפנינו, הדורש הכרעה בשאלות משפטיות ייחודיות. לכן, יש צורך בפיתוח הנחיות והוראות על מנת לייעל ולהנחות את בתי המשפט דלמטה, ולהעניק כללי אצבע כדי להכריע בשאלות משפטיות חדשות. באמצעות כללים אלה, תיווצר מדיניות משפטית ברורה אשר תקל על ציבור המתדיינים, החייבים, הנושים ובעלי התפקידים.

16. כאשר בני זוג חותמים על הסכם גירושין הם מביעים את רצונם להסדיר את הנושאים הנובעים מפירוק התא המשפחתי; גירושין, משמורת, הסדרי ראייה, דמי מזונות וענייני רכוש על כל סוגיהם.

⁶ הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה **סטטיסטי לישראל 2017** 26–27 (4.9.2018) www.cbs.gov.il/shnaton68/shnaton68.pdf

⁷ הוועדה לבחינת תכנית הפירעון בהליך פשיטת הרגל **דו"ח הוועדה 75 (2015)** (להלן: "דו"ח הוועדה לשנת 2015") – דו"ח הוועדה מצורף **כנספח ע/2** לכתב הערעור; נטע נדיב "סיפור של חדלות פירעון – רפורמות פוגשות את ההליך השיפוטי" **המשפט 19** (ספר דנציגר) (2018).

⁸ סיגל יעקובי "תמורות בהליכי פשיטת רגל 2008–2018" **אסופת מאמרים – סיכום פעילות הרשות ומבט על אתגרי העתיד 17** (כנס אקדמי, אוניברסיטת תל-אביב, 2018).

⁹ עודד מאור "רשות האכיפה והגבייה – מה נשתנה?" **אסופת מאמרים – סיכום פעילות הרשות ומבט על אתגרי העתיד 11** (כנס אקדמי, אוניברסיטת תל-אביב, 2018).

הלכה היא כי הסכם גירושין כולל בתוכו מערכת שלמה ומורכבת של חיובים, כאשר כל אחד מהם כרוך וקשור בשני ועל כן אי אפשר לבודד אותם, במיוחד כאשר ההסכם כבר בוצע על ידי מי מהצדדים.¹⁰

17. מן המפורסמות שחובת תום הלב בדיני חוזים, היא בעלת תחולה רחבה, ויש לה מקום של כבוד בהתקשרות בין הצדדים. כך גם בעניינינו, לגישתה של המערערת, כוונת המערערת והמשיב, עת חתמו על ההסכם, היתה ברורה. כל נסיון של המשיב להתנער בדיעבד מההתחייבות שנטל על עצמו, יש בה כדי לעלות עד חוסר תום לב בקיומו של חוזה, כך מהוראות סעיף 12 לחוק החוזים. ובעניינינו ראוי לראות בהסכם כבעל תוקף משפטי, ולא הסכם גינטלמני, במסגרתו מחויבים המערערת והמשיב בתום לב. בדרך זו, **יש להעדיף פירוש הנותן ממש להתחייבות המשיב כלפי המערערת, התחייבות ברורה שהמשיב נטל על עצמו.**¹¹

18. ההנחה הרווחת היא שהצדדים הגיעו להסכמות לאחר בחינת מכלול הזכויות והחובות, ההתחייבויות והוויתורים שהם עשויים לקחת על עצמם במסגרת חתימה על הסכם. אלה באו לידי ביטוי בהסכם, כאמור, תוך מתן התייחסות כוללת של הצדדים לכל הנושאים המופיעים בו כמקשה אחת.

19. שלושה אינטרסים חברתיים עומדים במאבק. הראשון - אינטרס חברתי מובהק שהסכמי גירושין יכובדו ויקוימו. השני, האינטרס החברתי כי תכנית פירעון שנקבעה למשיב תיושם בהצלחה. והשלישי -אינטרס רחב הוא כי המשיב יחזור לשוק התעסוקה, לעבודה יצרנית שתאפשר לו לכלכל את עצמו ואת משפחתו, והחברה לא תידרש לשאת בעול פרנסת התלויים שלו.¹² שאלת האיזון בין שלושת אינטרסים חברתיים אלה היא המצויה במוקד של הליך ערעור זה.

20. המערערת אינה מתעלמת מן העובדה כי במקרים מסוימים, עת עסקינן בהליכי חדלות פירעון, יש מקום להתערבות בחוזים. אולם, ניכר כי מידת ההתערבות בהסכמי גירושין צריכה להיעשות במשורה, בוודאי בהשוואה למידת ההתערבות המקובלת בחוזים עסקיים. זאת, בין היתר, בשל אופיים המיוחד של הסכמי גירושין.¹³

21. המערערת סבורה, כי שגה בית משפט קמא כאשר בודד את החיוב במזונות מיתר חלקיו האחרים של ההסכם; בית משפט קמא יצק פרשנות שונה מזו שבאה לידי ביטוי בכוונת הצדדים, ביחס לסוגיית המזונות, ומבלי להתייחס לקביעות בענייני משמורת וחלוקת רכוש – ובלשונו של כבוד השופט עמית:

¹⁰ ע"א 105/83 מנשה נ' מנשה, פ"ד לח(4) 635 (1985).
¹¹ ע"א 93 / 3833 ד"ר יוסי לוינ' נ' אילנה לוינ' מח (2) 862.
¹² דו"ח הוועדה לשנת 2015, לעיל ה"ש 6, בעמ' 18.
¹³ שם, בעמ' 21.

”הסכם הגירושין הוא מעשה רקמה עדינה, שמזונות הילדים הוא אחד החוטם המרכזיים בו. אם פרמת חוט זה, נמצאת מפר את מערכת האיזונים שבבסיס ההסכם.”¹⁴

22. לטענת המערערת, כל סטייה מהסכם התשלומים שנעשה בין המערערת למשיב, תביא לקיפוח משמעותי של המערערת. לא מן הנמנע כי אילו היו צופים הצדדים את התרחשות האירועים האחרונים, שתוביל לביטול ההסכם ביניהם, לא מן הנמנע כי האיזון הקבוע בהסכם הגירושין היה שונה בתכלית. לטענת המערערת, יש לראות במונח ”מזונות” כקשת רחבה של חיובים אשר המשותף לכולם הוא **ייעודם לסיפוק מחיה וקיום לזכאים שמצויים בדרגת קרבה מסוימת ביחס לחייב.**

23. כאן המקום להבהיר, כי אין הגדרה ברורה ל”מזונות”; עמד על כך כבוד השופט פורת, בהתייחס לסעיף 12(ב’ ו-ג’) לחוק לתיקון דיני משפחה (מזונות), התשי”ט–1959 (להלן: **”חוק המזונות”**), העוסק באישור הסכמים לתשלום דמי מזונות:

”בחוק המזונות אין הגדרה מה הם ‘מזונות’. ישנם סעיפים אשר קובעים חיובים של אנשים לשלם מזונות לאנשים אחרים, אך לכאורה אין זו רשימה קונקלוסיבית [...] ברור כי ב’מזונות’, הכוונה לחיוב שמטרתו לספק אמצעי מחיה לנזקק ממי שחב לו בסיפוק אמצעים למחייתו, או מוכן לספק אמצעים כאלה גם ללא חובה, או חיוב, לעשות כן (למשל נוכח פטור מן החבות בנסיבות אלו ואחרות).

אם נעשה הסכם על דבר מזונות ובימ”ש אשרו – הרי האישור הוא פסק מזונות לכל דבר וענין. אינני רואה מדוע יש חובה לחקור ולבדוק אם לולא הסכם זה היה נוצר החיוב שהופך להיות בר-תשלום וגביה כמזונות. ברגע שההסכם נעשה, הרי הוא מקור לכל דבר וענין [...] אינני נכנס למחלוקת אם סעיף 12 חל לגבי מי שנשלטים ע”י דין אישי החל עליהם, כגון יהודים, מאחר ולא זו השאלה, אלא הכוונה להצביע על הגישה הכללית של המחוקק הישראלי אשר חוקק הן את הוראות חוק המזונות והן את הוראות חוק ההוצאה לפועל.”¹⁵

¹⁴ בג”ץ 4407/12 פלוני נ’ בית הדין הרבני הגדול לערעורים, פס’ 17 לפסק דינו של כב’ השופט עמית (פורסם בנבו, 7.2.2013) (להלן: **”בג”ץ 4407/12 פלוני”**).

¹⁵ עמ (תי”א) 17/97 מלאך נ’ מלאך (פורסם בנבו 19.7.1998).

24. במרוצת השנים, בתי המשפט הכירו בצורך לצקת במונח "מזונות" פירוש מרחיב, אשר כולל כל סוג של תשלומים המהווים מזונות מבחינה רעיונית ורציונלית.¹⁶ כלומר, מדובר בחיוב המיועד לספק מחיה וקיום לנצרך.

25. כידוע, בהליכי חדלות פירעון יש כדי למצוא איזון בין החייב לנושיו.¹⁷ אחת הדוגמאות לאיזון נמצא במערכת ההתחייבויות של החייב במזונות. בכל הנוגע לחיוב במזונות, נקבע שידם של זכאים בהליכי חדלות פירעון היא על העליונה – אם בדרך הקביעה כי חוב מזונות אינו בר-תביעה, לפי הוראות סעיף 69(א)(3) לפקודה, ואם בדרך של קציבת מזונות בהליכי פשיטת הרגל, לפי הוראות סעיף 128 לפקודה.

26. מעמד ייחודי זה, בכל הקשור בחיוב במזונות, רואה ביטוי בכל קשת דיני חדלות הפירעון ובמספר חוקים נוספים. כפי שיובא להלן, **החיוב בגין דמי מזונות "חזק" יותר, בהשוואה לחיובים אחרים.**¹⁸

27. בחוק ההוצאה לפועל, התשכ"ז-1967 (להלן: "חוק ההוצאה לפועל"), ניתן למצוא ביטויים רבים למעמד המוגן והמועדף בקשר עם גביית חוב המזונות. כך, למשל, ניתן לעקל את **מלוא** שכר העבודה כדי לגבות חוב מזונות, בעוד שביחס לחוב רגיל ניתן לעקל רק חלק ממנו.¹⁹ נוסף על כך, לא ניתן לעקל כספים שקיבל אדם כדמי מזונות, כאשר הוא עצמו חב בכספים כלפי צד שלישי.²⁰ בבסיס רציונל זה ניצב אינטרס חברתי, **לפיו ניתן ואף מתבקש לעכב הליכים על מנת לאפשר את מחייתו של הזוכה, משום שמדובר בכסף חיוני לקיומו בכבוד, ולעיתים קרובות אין לזוכה מזונות כל מקור הכנסה אחר למחיה, למעט הכספים שהוא עשוי לקבל במסגרתם.**²¹ גם הוראות חוק ההוצאה לפועל מתייחסות באופן ייחודי לחוב מזונות – כך, לעניין צווי מאסר לחייבים, על אף השינוי הגדול שחל בפקודות מאסר לחייבים,²² חוק ההוצאה לפועל מאפשר לאסור חייב במזונות, בשל מעמדו וייחודו של חוב זה.²³ עוד בעניין חוב מזונות, מאפשרת רשות האכיפה והגבייה לפעול במסלול ייעודי לגביית חוב מזונות. כל זאת, בשם האינטרס הציבורי לאכיפה ולגבייה של חוב ייחודי זה.²⁴

28. ביטוי נוסף להעדפת הגשמת הסכמות הצדדים לעניין תשלומי מזונות, ניתן למצוא בחוק המזונות (הבטחת תשלום), התשל"ב-1972. חוק זה מאפשר לזוכה, לפי פסק דין, לקבל תשלומי מזונות

¹⁶ ביד"מ 1/49 רזונבאום נ' רזונבאום, פ"ד ז 1037 (1953).

¹⁷ פשי"ר (מחוזי ב"ש) 21855-01-11 אביטן נ' כונס הנכסים הרשמי באר שבע והדרום (פורסם בנבו, 16.6.2013).

¹⁸ פבלו לרנר נכסים פטורים מעיקול – הגנה על נכסי החייב בהוצאה לפועל ובפשיטת רגל 480 (2013).

¹⁹ ס' 50(ב) לחוק ההוצאה לפועל.

²⁰ ס' 50(א)(2) לחוק ההוצאה לפועל.

²¹ תמ"ש (משפחה י-ם) 2480/04 ב. ס' נ. מ (פורסם בנבו, 8.6.2006).

²² בג"ץ 5304/92 פ"ח 1992 סיוע לנפגעי חוקים ותקנות למען ישראל אחרת – עמותה נ' שר המשפטים, פ"ד מז(4) 715 (1993); רון חריס "ממאסר להפטר – הצעת סדר יום חדש לחקיקת דינים לאכיפת חיובים" עיוני משפט כג 641 (2000); הצעת חוק ההוצאה לפועל (תיקון – ביטול מאסר חייבים), התשע"ד-2014, פ-2061/19.

²³ ס' 50(ד) לחוק ההוצאה לפועל; דברי הסבר להצעת חוק ההוצאה לפועל (תיקון מס' 14) (צווי הבאה וחייבים באמצעים), התשנ"ד-1994, ה"ח 292.

²⁴ כללי ההוצאה לפועל (נקיטת הליכים במסלול מזונות)(הוראת שעה), התשע"ד-2014; ס' 20יא-כד לחוק ההוצאה לפועל; תקנות 101 ו-201 לתקנות ההוצאה לפועל, התש"ס-1979.

מהמוסד לביטוח לאומי, מקום בו החייב בתשלום מזונות לא ממלא אחר חובתו, באופן מלא או חלקי.

29. גם הוראות הפקודה מתייחסות באופן מפורש ומוחרג לחוב שמקורו בתשלום מזונות. כך, לעניין מעמדו בדין קדימה של חוב עבר במזונות;²⁵ בהגדרתו כחוב שאינו בר-תביעה, כך שהכלל הוא שלא ניתן הפטר בגינו.²⁶ ועוד, כדי להמשיך ולקיים את הצורך הסוציאלי בבסיס המזונות, על פי הוראות הפקודה, מעבר לצו תשלומים שנקבע לחייב בהליך פשיטת הרגל, ניתן לקצוב את סכום המזונות ולהעמידו על סכום נמוך יותר, באופן המאזן את גביית החובות מהחייב עבור תועלת כלל התלויים והנושים.²⁷

30. מעמד מיוחד ומועדף לחוב מזונות נשמר גם בהוראות חוק חדלות פירעון ושיקום כלכלי, התשע"ח-2018 (להלן: "חוק חדלות פירעון") – כך, נקבע בסעיף 175(א)(3) כי חוב מזונות איננו בר הפטר ובסעיף 179 ניתנת אפשרות להקצבת מזונות. על כך עמד המחוקק גם בדברי ההסבר לחוק חדלות פירעון:²⁸

"תשלומי המזונות, בדומה להקצבת דמי מחיה ליחיד, צריכים להימשך במהלך הליכי חדלות הפירעון. זאת מאחר שמחייבים של מקבלי המזונות תלויה בתשלום המזונות [...].

ואולם כאשר היחיד החייב במזונות חדל פירעון, ייתכן שיש מקום לשינוי גובה התשלום. זאת מאחר שתשלום המזונות במצב זה אינו בא על חשבון רווחתו של משלם המזונות בלבד אלא גם על חשבון פירעון חובות היחיד לנושיו, עובדה שלא בהכרח נלקחה בחשבון בשלב קביעת המזונות בידי הערכאה המוסמכת."

מעמד המערערת ואופן סיווג החוב כלפיה

31. לטענת המערערת, אין לראות בה כנושה "רגיל" ואין החוב שנצבר לזכותה כחוב "רגיל". כאמור, המציאות המשפחתית של המערערת והמשיב הותירה אותם ללא ילדים. לאור זאת, לא בכדי התייחסו הצדדים לבעלי החיים שבחזקתם כאל ילדיהם לכל דבר ועניין. זו הייתה בחירתם וזהו מסלול החיים שבחרו באופן אוטונומי לעצב לעצמם.

²⁵ ס' 78(3)(ד) לפקודה.

²⁶ ס' 69(א)(3) לפקודה; רע"א 659/11 פטאל נ' כונס הנכסים הרשמי (פורסם בנבו, 25.1.2011).

²⁷ ס' 128 לפקודה; ע"א 5628/14 סלימאן נ' סלימאן (פורסם בנבו, 26.9.2016).

²⁸ דברי הסבר להצעת חוק חדלות פירעון ושיקום כלכלי, התשע"ו-2016, ה"ח 694.

32. לכן, ראוי להכיר בחיות המחמד, כתלויים של הצדדים. בדומה למצב שהיו להם ילדים, תלויים אלה הורגלו לקבל את מזונם מהמערערת ומהמשיב, וברור שאין ביכולתם לספק את צרכיהם בכוחות עצמם.

33. לצורך איזון בין הצדדים, שבא לידי ביטוי כאמור בהסכמות הצדדים, היה ידוע כי אין בידה של המערערת אפשרות לשאת באופן בלעדי בהוצאות מחיה הדרושים ל-10 בעלי חיים התלויים בה. בהתאם לכך, נקבע מראש שהמשיב יישא בסכום חודשי, על דרך השתתפות בהוצאות שוטפות אלה.

34. להשקפת המערערת, אין לבצע אבחנה בין תלויים. כלומר, דינם של בעלי חיים כדין תלויים במשיב, בדומה להתייחסות המקובלת ביחס לילדים קטינים. זאת, בייחוד, כאשר תפיסה זו על מעמדם של בעלי החיים כילדיהם של הצדדים, נוצרה על ידי שניהם וקיבלה ביטוי בהסכמות המשותפות ביניהם.

35. על כן, מבחינה מהותית אין זה נכון להתייחס לחוב המשיב כלפי המערערת כחוב "רגיל". חוב זה כלפי המערערת נוצר בשל אי תשלום סכומים, שבמהותם הם חלק מעלויות מחיה של התא המשפחתי הגרעיני.²⁹ חייב שמצוי בהליך של חדלות פירעון זכאי להוצאות מחיה בכבוד, עבורו ועבור בני ביתו – התא המשפחתי הגרעיני – שישולמו מתוך הכנסותיו. רק הכנסותיו אשר עודפות על הוצאות מחיה אלה, ישמשו לפירעון חובות לנושיו.³⁰ בין אם התא המשפחתי מוסיף לדור בכפיפה אחת ובין אם לאו, עקב פרידת בני הזוג, התא המשפחתי ממשיך להוות יחידה בסיסית של החייב, הראוי למחיה בכבוד. לכן, המערערת תטען, כי יש לראות את ההוצאות השוטפות למחיית בעלי החיים, בבחינת היו הוצאותיו של החייב. **במהותם של דברים, יש לראות את תשלום המזונות כחלק מהוצאות המחיה של החייב ולא כ"חוב" גרידא.**³¹

36. לטענת המערערת, יש לראות בחוב כ"חוב מזונות" שעה שהחייב הוא במהותו דומה לחיוב במזונות. בשונה מחוב אחר המהווה חוב פסוק וחלוט, חוב מזונות במהותו מהווה חוב מתמשך, שהרי החיוב הפסוק בו ניתן על בסיס תקופתי ולכן החוב הפסוק מתחדש ומתעדכן מדי תקופה (לרוב, מדי חודש בחודשו), ובאופן דומה נוצר חוב חדש מדי היווצרותה של פעימה נוספת. הסכום החודשי שהוסכם בין הצדדים, עבור מחייתם של בעלי החיים כ"ילדיהם", מתנהג באותו אופן. מדובר בסכום חודשי, בדיוק כפי הנהוג בדמי מזונות. מן הטעם המבחין המפורט כאן, יש מקום להכיר בחוב הנצבר במהותו כחוב מזונות ואף בחובה להמשיך ולשלם את הסכום החודשי, כסכום מזונות שוטף שיש לקצוב אותו. כל קביעה אחרת תרוקן מתוכן את הסכמות הצדדים ותפגע בחשיבות שבתשלום קבוע למערערת.

²⁹ ורדה שוורץ מזונות – הליכי גבייה בלשכת ההוצאה לפועל 3 (2014).

³⁰ על אודות ההוצאות הראויות לחייב ולבני ביתו בעת שהוא מצוי בהליך של חדלות פירעון, ראו דוד האן דיני חדלות פירעון ב פרק עשרים (מהדורה שנייה, 2018).

³¹ שם, בעמ' 807–808.

37. לאור האמור, המערערת סבורה כי שגה בית משפט קמא משדחה את בקשתה להכיר בחוב הפסוק כחוב מזונות. בית משפט קמא התעלם לחלוטין מפסק דינו של בית משפט לענייני משפחה, מהסכמות ברורות שנחתמו בין הצדדים, מרצונם האישי ומראייתם הסובייקטיבית, בזמן אמת, את בעלי החיים כילדיהם. קביעת בית משפט קמא אף עשויה לפגום בעקרונות יסוד שבשיטת המשפט שלנו – אוטונומיית הצדדים, זכותם לחיות בכבוד ולחיי משפחה, כל זאת תוך פגיעה קשה ברגשותיהם, כפי שמפורט לעיל.³²

38. משכך, המסקנה הנובעת היא שדין הסכום החודשי שחב המשיב כלפי המערערת הוא כדין מזונות. ככזה, יש מקום להכיר בחוב זה כחוב שאינו בר-תביעה, מכוח סעיף 172(1) לפקודה. כאן המקום להוסיף ולהדגיש, כי החרגת חוב זה מסל חובות שהם ברי תביעה, משמעה המשך קיום ההתחייבות והליכי גבייה, כפי שמתקיימים כיום בין המערערת והמשיב, גם בתום הליכי פשיטת הרגל. יצוין, כי אין בקביעה זו כדי להשפיע על זכויות יתר הנושים בהליך. עוד יצוין, כי על החשיבות לבחון את פרשנות ההסכמות בין הצדדים, באופן שיוביל להכרה בחוב זה כחוב מזונות, אעמוד בהמשך הדברים.

39. אך אם לא די בכך, לטענת המערערת, שגה בית משפט קמא כשלא קצב את הסכום כדין דמי מזונות. במבחן התוצאה, נגזר על המערערת לממן מכיסה את כל ההוצאות הכרוכות באחזקתם של בעלי החיים. בהיעדר יכולת כלכלית לשאת בכך, הדבר עלול להוות גזירת עוני על בעלי החיים ועל המערערת גם יחד, ואף סכנה כי המערערת עצמה תיאלץ לפתוח בהליכי חדלות פירעון. יפים לעניין זה, דברי כבוד השופט עמית בבג"ץ 4407/12 פלוני, שאוזכר לעיל: **"הפקרת בן זוג למחסור ורעב הם בגדר פגיעה בכבוד האדם"**.³³

40. המערערת תדגיש, כי החלטת בית משפט קמא פגעה פגיעה אנושה ובלתי מידתית, שאין בנמצא עיגון משפטי בקשר אליה ולכן אין לאפשר אותה. בית משפט קמא שגה משלא מצא את נקודת האיזון הראויה ומשלא בחר באמצעי שפגיעתו תהא פחותה בזכויות המערערת,³⁴ כגון קציבה של מזונות.

41. לטענת המערערת, כדי להשיג איזון בהליכי פשיטת הרגל, במקביל לאישור החוב כחוב שאינו בר-תביעה, מכוח סעיף 172(1) לפקודה, ניתן היה לראות בסכום שהוסכם בין הצדדים כחלק מהוצאות המחיה המשפחתיות של החייב עצמו. הכרה זו, תאפשר לקבוע מהי ההכנסה הפנויה לאורה יחושב צו התשלומים החודשי בהליך פשיטת הרגל.

42. לעניין זה, בדו"ח הוועדה לשנת 2015, המליצו חבריה להעמיד את סכום התשלום החודשי שיושת על חייב במסגרת תכנית הפירעון, בהתאם למלוא ההכנסה הפנויה של החייב. לצורך חישוב ההכנסה

³² בג"ץ 7052/03 עדאלה המרכז המשפטי לזכויות המיעוט הערבי בישראל נ' שר הפנים, פ"ד סא(2) 202, פס' 25 לפסק דינו של כב' הנשיא (בדימוס) ברק (2006).

³³ ע"א 7038/93 סולומון נ' סולומון, פ"ד נא(2) 577 (1995).

³⁴ בג"ץ 1715/97 לשכת מנהלי ההשקעות בישראל נ' שר האוצר, פ"ד נא(4) 385 (1997).

הפנויה יש, בין היתר, לקחת בחשבון את סכום ההוצאות הבסיסיות הדרוש לחייב ולמשפחתו כדי לאפשר להם מחיה בכבוד, והוצאות חיוניות נוספות הדרושות לחייב ולמשפחתו, לרבות הוצאות תמיכה בתלויים שאינם גרים עמו.³⁵

43. עינינו הרואות, כי הוועדה הייתה ערה לכך שמדובר בסעיפי הוצאה כבדים, אך החליטה להכיר בהם כאשר הם נדרשים לחייב ולבני משפחתו.³⁶ נראה, שהוועדה כיוונה בדיוק למצב בו מצויים כיום המערערות ובעלי החיים המשותפים לה ולמשיב, שאמנם אינם גרים עמו אך תלויים בו תלות מוחלטת. לכן, יש להכיר בהוצאות אלו, עבור בעלי החיים, כחלק מהוצאות המחיה של החייב.

44. נוסף על כך, בית משפט קמא צריך היה ליצור איזון ראוי בין זכויות המשיב וזכויות הנושים (בכללם נמצאת המערערות), באופן שיתיר בידי המשיב ומשפחתו את הסכום הדרוש להם למחיה בכבוד, מחד גיסא, ושיאפשר פירעון מקסימלי של החובות, מאידך גיסא. כפי שהמערערות תראה להלן, כל זאת לא נעשה בענייננו וגם בכך יש כדי להוביל למסקנה, כי בית משפט קמא שגה בהכרעתו.³⁷

45. בענייננו, דרושה התערבותו של בית המשפט העליון בשל החשיבות העמוקה והשלכות רוחב הנלוות להליך זה, אשר תשפענה על הציבור הרחב – גרושים (ובעיקר גרושות), חייבים ומגדלי בעלי החיים הרואים בהם כילדיהם וכחלק בלתי נפרד ממשפחתם. אין מדובר רק בהחלטה ממונית, כי אם בהחלטה עקרונית הנוגעת לערך חברתי מוגן.

46. אם כן, הותרת הכרעת בית משפט קמא על כנה, תגזור על המערערות ועל בעלי החיים שבבעלותה, להפוך לנטל על החברה ותפגע "בגרעין הקשה" של הזכות לקיום מינימלי בכבוד כחלק מגרעין הזכות לכבוד.³⁸ לכן, בית המשפט הנכבד יתבקש להתוות כללים ועקרונות, בעלי השלכות רוחב על ציבור גדול, כחלק מהחובה והצורך להגן על בעלי החיים, לגביהם נקבע בעבר כי "**כל אשר נברא עלי האדמות ורוח חיים באפו**".³⁹ לא למותר לחזור ולהדגיש, כי לא רק עניינה של המערערות עומד להכרעה בהליך זה, כי אם בחינת ההגנה הנדרשת על כל ציבור הזכאים למזונות ועל בעלי החיים שבשמשם ועבורם טוענת כיום המערערות. האינטרס החברתי הוא שבעלי חיים יזכו לטיפול רפואי הולם, לא יהפכו לנטל על החברה ולא יהוו סיכון לחברה, בצדם של ערכים נוספים שפורטו בכתב ערעור זה.

³⁵ דו"ח הוועדה לשנת 2015, לעיל הי"ש 6, בעמ' 83–84.

³⁶ שם, בעמ' 6.

³⁷ רע"א 8015/12 פלוני נ' פלוני (פורסם בנבו, 21.2.2013); ע"א פלונית, לעיל הי"ש 4; רע"א 7210/09 פלוני נ' פלוני (פורסם בנבו, 3.1.2010); פש"ר (מחוזי ת"א) 1831/00 פלונית נ' פלוני (פורסם בנבו, 29.6.2004).

³⁸ בג"ץ 10662/04 חסן נ' המוסד לביטוח לאומי (פורסם בנבו, 28.2.2012).

³⁹ בג"ץ 6446/96 העמותה למען החתול נ' עיריית ערד, פ"ד נה(1) 769, 778 (1998).

בחינת ההסכמות שקבעו הצדדים

47. אחד מעקרונות היסוד של שיטתנו המשפטית הוא העקרון בדבר חופש החוזים, כפי המעוגן בסעיף 24 לחוק החוזים (חלק כללי), התשל"ג-1973 (להלן: "חוק החוזים")⁴⁰: "תכנו של חוזה יכול שיהיה ככל אשר הסכימו הצדדים".

48. חופש החוזים הוא זכות בעלת היבטים חוקתיים – הוא נגזר מזכות האדם לאוטונומיה על חייו, על רצונותיו ועל החלטותיו. באופן זה, הכיר בעבר בית משפט נכבד זה בזכות לחופש החוזים כזכות מוגנת מכוח הוראות חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו.⁴¹

49. כבוד הנשיא (בדימוס) אהרן ברק קבע בספרו "פרשנות חוקתית", כי עקרון "חופש החוזים" נובע מחופש הרצון של הפרט, המהווה חלק מהותי מכבוד האדם וחירותו. אשר לתוכן החוזה, ציין:

"החירות של הפרט לקבוע את תוכן החוזה היא מרכיב מהותי של כבוד

האדם וחירותו [...] חופשיים המתקשרים החוזיים לעצב את תוכן

החוזה על-פי רצונם."⁴²

50. כפועל יוצא, מעקרון חופש החוזים ניתן ללמוד על מידת הזהירות בה יש לנקוט, בטרם תתקבל סטייה מלשון ההסכם שנכרת בין המערערת למשיב.⁴³ על בית המשפט הנכבד להימנע מלסטות מכוונות הצדדים ביתר שאת, כאשר בענייננו משתקפת בבירור כוונתם מזמן אמת. קביעתו של בית משפט קמא, עומדת בניגוד לאומד דעת הצדדים, לפיה התשלומים שבהסכם אינם עולים כדי הגדרתם של תשלומי מזונות ילד, ומהווה פגיעה קשה בחופש החוזים של הצדדים. מפאת חוסר יכולתם להביא ילדים, בחרו השניים לספר את סיפור חייהם בדרך של הקמת משפחה אלטרנטיבית, בה בעלי חיים מהווים עבורם כילדיהם וכחלק אינטגרלי מהמסגרת הביתית שבנו יחד. התייחסות לחוב של המשיב כחוב "רגיל", באופן שלא מאפשר המשך כלכלתם של בעלי החיים התלויים בו, בהליך פשיטת הרגל ואף אפשרות ליתן הפטר של החוב שצבר כלפיהם, מהווה הפרה בוטה של רצון הצדדים ופגיעה בכבוד האדם של המערערת והמשיב, לפיו בחרו לנהל את חייהם על פי תפיסת עולמם הסובייקטיבית.

⁴⁰ ס' 24 לחוק החוזים; ע"א 490/99 הקדש מנחם ובלומה אטינגר קרן צדקה לזכרם על-ידי נאמני ההקדש נ' אבן טוב, פ"ד נז(5) 145, פס' 19 לפסק דינו של כב' הנשיא (בדימוס) ברק (2003).

⁴¹ ע"א 294/91 חברת קדישא גחש"א "קהילת ירושלים" נ' קסטנבאום, פ"ד מו(2) 464, פס' 25 לפסק דינו של כב' השופט (כתוארו אז) ברק(1992).

⁴² אהרן ברק פרשנות במשפט כרך שלישי – פרשנות חוקתית 426 (1994).

⁴³ דני"א 2045/05 ארגון מגדלי ירקות אגודה חקלאית שיתופית ב נ' מדינת ישראל, פ"ד סא(2) 1, פס' 12 לפסק דינו של כב' השופט (כתוארו אז) ריבלין (2006).

51. לא זו בלבד, הפגיעה מתעצמת כיוון שמדובר בחובת המשיב לשאת בתשלומים עתיים, חובה שזכתה גם לאישור של בית משפט לענייני משפחה (כך שההסכם קיבל תוקף של פסק דין, מלבד תוקפו החוזי).⁴⁴

52. עוד יצוין, כי בבחינת הדין הקיים, גם המחוקק הכיר בחופש החוזים של הצדדים לקבוע דמי מזונות. כלומר, גם כאשר הדין אינו מחייב זאת, חוק המזונות מאפשר לצדדים להביא לאישור בית המשפט הסכמים בדבר מזונות, גם אם העילה לחיוב במזונות מצויה מחוץ לדין,⁴⁵ כעולה מהוראות סעיף 19(ג):

“חוק זה אינו בא לגרוע מתקפו של כל הסכם הקובע זכות למזונות

למעלה ממידתם או מהיקפם לפי חוק זה.”⁴⁶

53. לעניין דין המזונות, גם המחוקק בחר להעניק מעמד בכורה לחופש החוזים. לטענת המערער, כתולדה לקביעת הצדדים כי מעמד בעלי החיים יהא כמעמד “ילדיהם” המשותפים, יש לקרוא לתוך ההסכמות ביניהם כי התכוונו ליתן לסכום החודשי, אותו חב המשיב כלפי המערער, מעמד של סכום מזונות ילד.

54. המערער תטען, כי היה על בית משפט קמא לפרש את ההסכם בדרך אחרת. לפי הוראת סעיף 25(א) לחוק החוזים, פירושו של ההסכם שבעניינינו יעשה על פי אומד דעתם של המערער והמשיב בעת כריתתו.⁴⁷ לשם כך, על בית המשפט להסתייע בלשון החוזה ובנסיבות שהובילו להסכמה על אודותיו.⁴⁸ בפסיקת בית המשפט הנכבד, נקבע זה מכבר, כי לשון החוזה היא התוחמת את גבולות הפרשנות של הטקסט. על כן, לא ניתן לייחס לחוזה פרשנות שאינה מתיישבת עם לשונו. בצד זאת, כחלק משיטת הפרשנות הדו-שלבית, על בית המשפט הנכבד להיעזר בנסיבות החיצוניות לכריתת החוזה ולאמות מידה אובייקטיביות.⁴⁹

55. כמבואר לעיל, חיות המחמד שהמערער והמשיב גידלו יחד במשך שנים נכנסו לביתם, לחייהם וללבם. בהסכם שערכו, בחר הזוג לכוון את בעלי החיים במפורש כ”ילדיהם”. הבחירה במונח זה אינה מקרית ואינה מן השפה אל החוץ, אלא מדובר בתחושה סובייקטיבית שליוותה אותם בכל שלבי חייהם המשותפים ומבטאת את הקשר החם והאמיץ בינם לבין בעלי החיים. על כוונתם הסובייקטיבית של המערער והמשיב, בדבר ייחוס לתשלומים משמעות של דמי מזונות, ניתן ללמוד

⁴⁴ ס' 12(ג) לחוק לתיקון דיני המשפחה (מזונות), התשי"ט-1959; ע"א 2704/99 מילשטיין נ' פקיד שומה תל-אביב 1, פ"ד נו(5) 869, פס' 29 לפסק דינו של כב' השופט (בדימוס) מצא (2003).

⁴⁵ שוורץ, לעיל ה"ש 26, בעמ' 251-252, 267.

⁴⁶ ס' 19(ג) לחוק תיקון דיני המשפחה (מזונות).

⁴⁷ ס' 25(א) לחוק החוזים.

⁴⁸ ע"א 8080/16 עמודי שחף בע"מ נ' לברניצ'וק, פס' 12 לפסק דינה של כב' הנשיאה (בדימוס) נאור (פורסם בנבו, 8.8.2018).

⁴⁹ ע"א 2232/12 הפטריארכיה הלטינית בירושלים נ' פארוואגי, פס' 14 לפסק דינה של כב' השופטת (כתוארה אז) חיות (פורסם בנבו, 11.5.2014). ראו גם גרשון גונטובניק “מחשבות על אודות פרשנות, פרשנות חוזים וגבולותיה” המשפט יח 105, 127-129 (2013).

ממספר מקורות רלוונטיים. בהמשך להלכה המרכזית שנקבעה בפרשת אפרופים, כוונה זו נלמדת מהתכליות שהמערערת והמשיב ביקשו להגשים בהסכם ובביטויים שניתנו על ידם בלשון ההסכם.⁵⁰ ראשית, מושא התשלומים משפיע על הבנת ההסכם – אלה מועברים לטובת בעלי החיים ומכאן שאלה נתפסים כתשלומי מזונות עבור מחייתם ורווחתם. שנית, התשלום מופיע בצד הסכמת הצדדים על אודות סוגיית המשמורת. מכאן, יש להבין אותו כמקובל בסוגיית מזונות, המהווה אלמנט משלים להחלטה זו.

56. בהקשר זה, קבעה כבוד השופטת ברון כי "חילוץ כוונת הצדדים מן הטקסט צריך שיעשה מתוך זיקה לטקסט בכללותו, וכאשר עסקינן בחוזה – גם בהתאם להוראות אחרות הכלולות בו".⁵¹ ברי, כי פרשנותו הסובייקטיבית של הטקסט צריכה להתחשב במטרות ובשאיפות שהשניים ביקשו להשיג במסגרתו – בנקל, ניתן להבחין כי לנגד עיניהם עמד רצון לדאוג לשמירת רווחתם של בעלי החיים, כמו היו ילדיהם, גם לאחר פירוק התא המשפחתי.

57. עוד קבע בית המשפט העליון, כי יש לייחס חשיבות להתנהגות הצדדים לאחר כריתת ההסכם, כדי ללמוד על אומד דעת הצדדים ועל אופן פרשנותו. בפרשת המוסד לביטוח לאומי, נקבע, בין היתר, כי:

"כלל ידוע הוא כי התנהגות הצדדים להסכם לאחר כריתתו מהווה כלי

פרשני רב משמעות, אשר יש בו כדי להעיד על כוונת הצדדים בשעת

ההתקשרות ועל האופן שבו הצדדים עצמם הבינו את החוזה".⁵²

לאור זאת, בכל הקשור בהתנהגות המערערת והמשיב, הרי שיש להתחשב בתשלומים אותם העביר המשיב במשך מספר חודשים, לאחר כריתת ההסכם. אלה מלמדים על הבנת המשיב בזמן אמת, כי מדובר בתשלומים חודשיים אשר יש לנהוג בהם כדמי מזונות.

58. ככל שבית המשפט הנכבד סבור, כי התכלית הסובייקטיבית אינה ברורה דיה, על אף היותה מפורשת לפי לשון החוק ואומד דעת הצדדים, כאמור, עליו להידרש לתכלית האובייקטיבית של ההסכם שבענייננו. התכלית האובייקטיבית נלמדת על בסיס המטרות והאינטרסים שהסכמי גירושין אמורים להגשים בדרך כלל על פי מהותם.⁵³ בהתאם להוראת סעיף 25(ג) לחוק החוזים, המשמעות שעל בית המשפט הנכבד להקנות למושג "ילדיהם", צריכה להתיישב עם המשמעות הנודעת לו בחוזים מסוג זה – כלומר, בהסכמי גירושין. מכאן, שסוג ההסכם משפיע על מעמדו של התשלום – תשלום למען רווחת ילדים במסגרת הסכם גירושין, ראוי כי יפורש ככזה המבטא מובן של דמי מזונות.

⁵⁰ ע"א 4628/93 מדינת ישראל נ' אפרופים שיכון ויזום (1991) בע"מ, פ"ד מט(2) 265, 311–312 (1995).

⁵¹ ת"א (מחוזי ת"א) 28056-03-10 עו"ד שוב נ' שחמון, פסי 25 לפסק הדין (פורסם בנבו, 11.2.2014).

⁵² רע"א 3961/10 המוסד לביטוח לאומי נ' סהר חברה לתביעות בע"מ ומגדל חברה לביטוח בע"מ, פ"ד סה(2) 563, פסי 33 לפסק דינו של כב' המשנה לנשיאה (בדימוס) רובינשטיין (2012) (להלן: "פרשת המוסד לביטוח לאומי").

59. נוסף על כך, לשיטת המערערת, אופי התשלום – כתשלום חודשי קבוע, עבור הוצאות מחיה שונות, בצד השתתפות בהוצאות רפואיות כתלות בצורך שנוצר מעת לעת – מלמד בהכרח על היותו תשלום מזונות. תשלום מובנה זה מהווה עניין מקובל ושגרתי בהסכמי גירושין, שמפורש במובנו הרגיל כתשלום מזונות.

60. כך גם הוראות סעיף 12(ג) לחוק המזונות, אינן דורשות שההסכם יוגדר במפורש כ"הסכם מזונות". די בכך שיעסוק בענייני מזונות, כדי שיזכה למעמד של הסכם מזונות אשר זכה לתוקף של פסק דין על ידי בית המשפט. מובן מאליו, כי ההסכם שבענייננו, לכל הפחות, עוסק ב"ענייני מזונות". עוד, גם סעיף ההגדרות בחוק המזונות מגדיר את המושג "ילד" באופן רחב, כך שהמחוקק בחר להכיר בהסכמה לתשלום דמי מזונות גם במצבים של אימוץ, פונדקאות וכן אימוץ בעלי חיים לתא המשפחתי.⁵⁴

61. יתרה מכך, לטענת המערערת, המשיב פעל בחוסר תום לב, כאשר החשיב את החוב כלפי המערערת במניין החובות ברי התביעה, בהליך פשיטת הרגל. על המשיב חלה החובה לנהוג בתום לב, בהקשר החוזי, מכוח סעיף 39 לחוק החוזים, והן בהקשר של הליכי פשיטת הרגל; אחד התנאים להכרזה על אדם כפושט רגל הוא, כי בקשתו הוגשה בתום לב ושלא במטרה לנצל את הליכי פשיטת הרגל לרעה.⁵⁵

62. ככל שייבחר כבוד בית המשפט שלא להכיר בטענות המערערת וכך להותיר את חוב המשיב על כנו (כחוב רגיל), יש להכיר בהתנהלות המשיב כחסרת תום לב, מכוח סעיף 18(א)(2) לפקודה, באופן שיש בו כדי לבטל את הליכי פשיטת הרגל.⁵⁶ בשל אופייה של ההתחייבות כלפי המערערת, על בסיס חודשי, מעבר לחוב שצבר המשיב ושאותו ביקש לצרף למניין החובות בהליך פשיטת הרגל, יובהר כי בכל חודש שחולף צובר המשיב חוב חדש כלפי המערערת. צבירת חובות חדשים כלפיה ביודעין, דינם כהתנהלות חסרת תום לב של המשיב.⁵⁷

63. ככלל, הבחינה האובייקטיבית מושפעת מעקרון תום הלב וממערכת הערכים הגלומה בו.⁵⁸ לאור מצבם הקונקרטי של בני הזוג – חוסר יכולת להוליד ילדים ביולוגיים, בצד התייחסות לבעלי החיים שבחזקתם כילדיהם לכל דבר ועניין – תיטען המערערת שכל טענה המבקשת כעת, בדיעבד, לסטות מהחלטתם המשותפת היא טענה חסרת תום לב. צדדים סבירים במצבם, שהיו מגיעים להסכמה זו, היו מבקשים להגשים את רצונם בדבר דאגה לרווחת ילדיהם הלא-אנושיים, כילדים אנושיים, בדרך של תשלומי מזונות קבועים.

⁵⁴ תמ"ש (משפחה ת"א) 20285/01 א.מ. נ' א.א., פס' 5 לפסק הדין (פורסם בנבו, 3.1.2018).
⁵⁵ ס' 18(א)(2) לפקודה; ע"א 7994/08 גוטמן נ' כונס הנכסים הרשמי, פס' 14 לפסק דינה של כב' השופטת (בדימוס) פרוקצ'יה (פורסם בנבו, 1.2.2011).

⁵⁶ שורץ, לעיל ה"ש 26, בעמ' 192.

⁵⁷ ע"א 7459/15 מוכעבל נ' מוכעבל (פורסם בנבו, 22.12.2015).

⁵⁸ ע"א 1062/09 בנק דיסקונט לישראל בע"מ נ' ד"ר בינר, פס' 14 לפסק דינה של כב' השופטת (כתוארה אז) נאור (פורסם בנבו, 27.3.2012); ע"א 2553/01 ארגון מגדלי ירקות – אגודה חקלאית שיתופית בע"מ נ' מדינת ישראל, פ"ד נט(5) 481, 535 (2005).

64. במסגרת האמור יטען, כי בשנים האחרונות מתקיימת מגמה בפסיקה, לפיה יש להכיר בהורות שאינה ביולוגית, הבנויה על בסיס הסכמי.⁵⁹ כך, למשל, בתי משפט בארץ ובעולם מכירים בתוקפה של הורות משפטית במקרים של אימוץ ופונדקאות, אשר מקובלים מזה זמן רב, וכן במקרים של הסכמה חוזית בין בני זוג לתפקד כיחידה משפחתית הורית.⁶⁰ בהתאם לכך, ולפי גישת המחוקק, יש לקבל הסכמה חוזית בין שני בגירים על אודות הורות כלפי בעלי חיים, למרות שלא מדובר בהורות ביולוגית. במסגרת הורות זו מובן, כי ביכולתם של ההורים, לכל הפחות, לקבל החלטה מושכלת בדבר הענקת מזונות וכן מוטלת עליהם חובת מזונות מתוקף חבות לדאוג לרווחת הילדים שבחזקתם.

65. לסיכום נקודה זו, בתי המשפט מכירים לאורך השנים בעובדה כי מספר גדול של אנשים מתייחסים לחיות המחמד שלהם כאל בני משפחה. כפי שביארתי לעיל, בסקר שנערך בארצות הברית עולה כי 73% מבעלי הכלבים ו-65% מבעלי החתולים רואים בבעל החיים שברשותם כילד או כבן משפחה לכל דבר.⁶¹ כך גם, ביחס לתקנת הציבור שגלומים בה אותם אינטרסים ועקרונות חיוניים שהחברה מבקשת לקיים, לשמור ולפתח.⁶² בהתאם, האינטרס בדבר הגנה על בעלי חיים, ביחס לחברה בה מקומם במשפחות מסוימות מתקרב לזה של ילדים, מתיישב עם הצורך בהכרה בתשלום המוסכם כמזונות לכל דבר ועניין.

מעמדם וזכויותיהם של בעלי חיים

66. לאורך חייהם המשותפים, זכו "ילדיהם" של המערערת והמשיב לרמת חיים מסוימת. לאחר שנסתיימו יחסיהם המשותפים, נכרת ביניהם הסכם שנועד להבטיח הגנה על רווחתם זו. שלילת האפשרות להכיר בתשלומים כ"מזונות", כמוה כהכרה בילדיהם כחפצים גרידא, אשר אינם זכאים להגנה נאותה על חייהם. נראה שגישה זו אינה מתיישבת עם התפיסה הרווחת בשיטת המשפט במדינת ישראל.⁶³

67. בחינת ההיסטוריה המשפטית מלמדת, כי מעמדם של בעלי החיים חווה שינויים תהומיים – מעבר מתפיסה מכשירנית טהורה – ראו בהם כקניין גרידא, לגישה המכירה בחמלה שיש להפגין כלפי בעלי חיים. בעת המודרנית, זו התקדמה שלב נוסף וכך התחזקה פרדיגמה, לפיה לבעלי חיים ישנן זכויות

⁵⁹ בע"מ 1118/14 פלונית נ' משרד הרווחה והשירותים החברתיים, פס' 17 לפסק דינו של כב' השופט הנדל (פורסם בנבו, 1.4.2015).

⁶⁰ יחזקאל מרגלית "לקראת קביעת הורות משפטית בהסכמה בישראל" משפטים מב 835 (2012).

⁶¹ עניין פ.א. נ' א.א., לעיל ה"ש 1, פס' 15–16 לפסק הדין.

⁶² בג"ץ 693/91 ד"ר אפרת נ' הממונה על מרשם האוכלוסין במשרד הפנים, פ"ד מז(1) 749, 781–779 (1993).

⁶³ רע"פ 5128/16 מדינת ישראל נ' פייגין, פס' 4 לפסק דינו של כב' השופט הנדל (פורסם בנבו, 15.12.2016); בג"ץ 9232/01 נח" ההתאחדות הישראלית של הארגונים להגנת בעלי חיים נ' היועץ המשפטי לממשלה, פ"ד נו(6) 212 (2003).

אינטרניזיות לקיומם – "זכויות בעלי חיים"⁶⁴. ובמקרים מסוימים אף הוכרו כבעלי זכויות קנייניות בירושה המאפשרות לרשת כסף ורכוש מבני אדם.⁶⁵

68. ביטוי דומה לכך, מן השנים האחרונות, נמצא גם בקביעת כבוד השופט הנדל בפרשת פייגין, כי:

"עצם העיסוק בפתרון שייטיב עם קוף, וודאי בערכאת גלגול שלישי,

מעיד על ההכרה המשפטית המתפתחת בסוגית זכויות בעלי החיים

וטובתם במשפט הישראלי, הכללי והעברי."⁶⁶

באותו עניין, נדונה שאלת החזקתו של קוף בשם "יאשה". הקביעה שלעיל, ניתנה במסגרת "הערת אגב" (עקב הסכמה שהושגה בין הצדדים), אולם היא בהחלט משקפת הבנה כי יש להתחשב בטובתו הספציפית של בעל החיים הנדון. בין היתר, נכתב, כי על הערכאה הבוחנת להסתייע בחוות דעת מומחים כדי לגבש החלטה נכונה.

69. הגנה זו על בעלי החיים של המערערות נגזרת, בין השאר, מההגנה על זכותה לחיי משפחה. הזכות האחרונה קיבלה במרוצת השנים מעמד חוקתי ויפים לעניין זה קביעותיה של כב' השופטת (בדימוס) פרוקצ'יה בבג"ץ דקה:

"זכות האדם למשפחה היא מיסודות הקיום האנושי; מימושה הוא

תנאי למיצוי החיים וטעם החיים; היא תנאי להגשמה העצמית של

האדם, וליכולתו לקשור את חייו עם בן זוגו וילדיו בשותפות גורל

אמיתית. היא משקפת את תמצית הווייתו של האדם, ואת התגלמות

מאוויו חייו. הזכות למשפחה ניצבת במידרג עליון של זכויות האדם."⁶⁷

בצד מעמדה החוקתי של הזכות האמורה, הרי שיש לשקלל את מצבם הספציפי של בני הזוג לשעבר. מפאת גילם המתקדם, נמנעה מהם האפשרות להביא ילדים לעולם בדרך הטבע. הכרעתו של בית משפט קמא, לפיה לא ניתן להכיר בתשלומים כמזונות ילדים, כמוה כאי הכרה בזכותם להקים משפחה.⁶⁸

70. כמו כן, התייחסות לבעלי חיים כאל בני משפחה היא אינה דבר חדש.⁶⁹ הדבר נפוץ בעיקר בהקשר לאימוץ כלבים וחתולים, אך נראה שגם בהקשר לציפורים.⁷⁰ תפיסה זו זכתה גם לביטוי בפסיקה

⁶⁴ פבלו לרנר "הרהורים בעניין האכלת חתולי רחוב (בעקבות ת"פ 897/01 מ"י נ' יורובסקי)" המשפט ט 407, 418 (2004). וראו סקירה מקיפה על זכויות בעלי החיים: Bradshaw Karen, *Animal Property Rights*, 89(3) UNIVERSITY OF COLORADO :LAW REVIEW, 809 (2018); Pamela D. Frasch et al., *Animal Law* (1st ed., Carolina Academic Press 2000).

⁶⁵ Bradshaw, שם, בעמוד 828.

⁶⁶ פרשת פייגין, לעיל ה"ש 63.

⁶⁷ בג"ץ 7444/03 דקה נ' שר הפנים, פס' 15 לפסק דינה של כב' השופטת (בדימוס) פרוקצ'יה (פורסם בנבו, 22.2.2010).

⁶⁸ עניין עדאלה, לעיל ה"ש 28, פס' 25 לפסק דינו של כב' הנשיא (בדימוס) ברק.

⁶⁹ Alexa Albert & Kris Bulcroft, *Pets, Families, and the Life Course*, 50 J. MARRIAGE & FAM. 543 (1998).

הישראלית, תוך הכרה בכך שהתופעה רווחת בייחוד בעת המודרנית, בין היתר, לאור העובדה שבעלי החיים (וביחס למערערות – הם בלבד) מהווים גם הם את הפונקציה המשפחתית עבור בני זוג רבים.⁷¹

71. כאמור, בתי המשפט בישראל משתמשים, זה מכבר, בטרמינולוגיה של "טובת בעלי החיים" או "טובת החיה" בפסקי דינם.⁷² **בעניין פ.א. נ' א.א.** שאוזכר לעיל,⁷³ נדונה טובתן של חתולה עיוורת ושל כלבה חולה. שם, קבע כבוד השופט שוחט, כי אין להתייחס אליהן **"כאל חפצים אלא כאל יצורים חיים ובעלי נשמה"**. משכך, סוגיית המשמורת לא יכולה להיקבע על פי שאלות הנובעות מזכות הקניין.⁷⁴ בהליך זה, כדי להכריע במחלוקת מונה על-ידי בית המשפט מומחה מטעמו. על בסיס חוות דעתו המעמיקה, אשר נגעה לטיב הקשר של בעלי החיים עם הצדדים וכן הרווחה להם זוכים, נקבע כי יש להשאירם במשמורת של הנתבעת, ללא הסדרי ראייה מול התובע. זאת, בהתחשב בעקרונות המקובלים בהקשר לילדים ביולוגיים, דוגמת מניעת הפרדה ביניהם לשני בתים שונים.⁷⁵ כמו בעניין זה, בתי המשפט נוטים להתייחס לעקרונות אלה כמכריעים, על בסיס אנלוגיה בין בעלי חיים לילדים.⁷⁶ **אנלוגיה זו הוכרה על ידי המחוקק בקליפורניה, שם חוקק חוק חדש המכיר בזכויות בעלי החיים במסגרת הליכי גירושין של בעליהם.** בין היתר, שופטים רשאים להחשיב את טובת בעל החיים כדי לקבוע משמורת עליהם, בדומה לטובת הילד.⁷⁷

72. בהליכים שהתקיימו עד כה הוכח, כי למערערות יחס חם, דואג ואוהב לכל אחד מבעלי החיים. אין היא מפלה ביניהם וכולם שווים בעיניה. במצב זה, כשם שלא נפריד בין ילדים למספר בתים שונים, כך לא נפריד בין בעלי חיים לבין המערערות, כאשר עליה לדאוג לצרכי כולם. ההסכם בין המערערות למשיב נרקם וגובש בהתאם לעקרון חופש החוזים, כמבואר לעיל. שני הצדדים גיבשו את הכרתם בחובה לדאוג לבעלי החיים ולספק להם את צרכיהם. כפועל יוצא מההכרה בחשיבות בעלי החיים ובשמירה על מסגרת בה הורגלו וחיו, הצדדים הסכימו על חלוקת הנטל ביניהם – המערערות תשמש כמשמורתית ותישא בטיפול יומיומי הכרוך בגידולם, בשמירתם ובטיפוחם, בעוד שהמשיב חייב בדמי מזונותיהם.

⁷⁰ Froma Walsh, *Human-Animal Bonds II: The Role of Pets in Family Systems and Family Therapy*, 48 FAM. PROCESS 481 (2009).

⁷¹ רחל גילשטרומ "מקומן של חיות המחמד במשפחה בהליך הגירושין" **חיות וחברה** 53, 58 (2015); ראו גם Tony Bogdanoski, *Towards an Animal-Friendly Family Law: Recognizing the Welfare of Family Law's Forgotten Family Members*, 19 GRIFFITH L. REV. 197, 206 (2010).

⁷² פבלו לרנר "אצל מי תישאר הכלבה? ההתחשבות ב'טובת החיה' במקרה של סכסוך משפחתי בעקבות תמ"ש 32405/01 פלוני נ' פלונית" **המשפט** יא 357, 366 (2007) (להלן: "לרנר, **"אצל מי תישאר הכלבה?"**). לרנר, כאמור, מכנה מבחן זה בשם "טובת החיה".

⁷³ **עניין פ.א. נ' א.א.**, לעיל ה"ש 1, פסי' 16 לפסק הדין.

⁷⁴ שם, בפסי' 9.

⁷⁵ שם, בפסי' 19–22.

⁷⁶ Bogdanoski, לעיל ה"ש 67, בעמ' 214.

⁷⁷ Assembly Bill No. 2274, Chapter 820 (2018). נגיש כאן:

https://leginfo.legislature.ca.gov/faces/billTextClient.xhtml?bill_id=201720180AB2274

73. לאור הקביעות שניתנו בפרשת פלוני, ניתן לגזור מקור נוסף לחובת דאגה כלפי בעלי החיים – הענקת זכות על ידי בני האדם. בהקשר זה, קבע כבוד השופט שוחט, כי "הזכויות אליהן אני מכון מקורן בבני האדם והן מוענקות לבעלי החיים משום רצונם של בני האדם עצמם".⁷⁸ בהתאם לכך, החובה לספק לבעלי החיים שבענייננו את צרכיהם, יכולה לנבוע גם מהחלטתם המשותפת של המערערת והמשיב לעגן בהסכם את הזכות המוענקת ל"ילדיהם".

74. נוסף על כך, בתי המשפט בישראל דנים זה מכבר בשאלות הקשורות בקביעת משמורת ומזונות בעניינם של בעלי חיים. הדיון בסוגיות אלה מתיישב עם ההבנה כי מתקיימת השקה בין כלים ועקרונות לפתרון קרעים במשפחה ה"טבעית" לבין פתרונם במשפחות הבוחרות להתבסס על אימוצם של בעלי חיים.⁷⁹

75. גם במשפט האמריקני ניתן למצוא יחס מיוחד לבעלי חיים, לדוגמה, בתחום הצוואות והירושות. מחקרים שנערכו בארצות הברית מלמדים, כי בין 12%–17% מבעלי חיות המחמד נוהגים לכלול הוראות בצוואותיהם, הקשורות בהגשמת רווחתם של חיות המחמד שברשותם. התנהלות זו מלמדת על התפישה והרצון לשמור על רמת החיים לה הורגלו בעלי החיים, לאחר פטירתו של האדם שגידל וטיפל בבעלי החיים וסיפק להם את צרכיהם. בדומה לכך, יש לאמץ את התפישה לפיה יש לשמור על רמת החיים לה הורגלו בעלי החיים, בטרם הפרידה, כדי למנוע נטל כלכלי כבד על הצד המשמורן.⁸⁰

76. ניתן למצוא גם מספר דוגמאות ברחבי העולם, למקרים בהם נדרשו בתי משפט לפסוק מזונות עבור הטיפול בבעלי חיים.⁸¹ ומקרים שפורסמו, בהם נפסקו על ידי בית המשפט, באופן מפורש, דמי מזונות לבעלי החיים.⁸² עובדות אלה מלמדות על כך, שאין לראות בכוונת הצדדים כחריג, או כהסכמה חוזית שלא ניתן להעניק לה סעד משפטי. ובכל מקרה, תדגיש המערערת, הסעד המבוקש בענייננו הוא הכרה מצומצמת, בסכום עליו הסכימו הצדדים בהסכם, כמזונות, רק לעניין הליך חדלות הפירעון של המשיב.⁸³

77. בהתאם למגמה זו, כל טענה או החלטה המתנגשת עם זכותה של המערערת לקיים את התא המשפחתי אותו בנתה בצוותא עם המשיב, גם לאחר הליך הגירושין ביניהם, מהווה פגיעה בזכותה

⁷⁸ פרשת פלוני, לעיל ה"ש 20, בפס' 6.ד. לפסק הדין.

⁷⁹ עניין פ.א. נ' א.א., לעיל ה"ש 1.

⁸⁰ Gerry W. Beyer, *Estate Planning for Pets*, 15 PROB. & PROB. 6 (2001); Raymond V. Lachman, 264 A.D. 2d 340 (N.Y. App. Div. 1999); Zovko V. Gregory, No. CH-97544 (Va. Cir. Ct, Oct 17, 1997).

⁸¹ MANDY MOORE REQUESTS SUPPORT FOR PETS, ABC NEWS (11 Dec. 2015). נגיש כאן:

<https://abcnews.go.com/Entertainment/mandy-moore-requests-spousal-support-pets/story?id=35714635>

⁸² ראו כתבה אודות פסק הדין שניתן בשנת 2018 באיזמיר, טורקיה: TURKISH COUPLE'S DOG GRANTED ALIMONY IN

LANDMARK CASE, DAILY SABAH TURKEY (4 Oct. 2018). נגיש כאן:

<https://www.dailysabah.com/turkey/2018/10/04/turkish-couples-dog-granted-alimony-in-landmark-case>

הכתבה מצורפת כנספח 3/ לכתב ערעור זה.

⁸³ מגמה פרשנית זו המאפשרת קביעת סטטוס באופן חלקי, איננה חדשה, והוכרה זה מכבר בפסיקה של בית הדין לעבודה: ע"ע 300274/96 צדקא נ' מדינת ישראל-גל"צ, פד"ע לו 625, ראו את פסק דינו של כבוד הנשיא אדלר.

לחיי משפחה. ביחס לשאלת היחסים וההשפעה של הליך שיקום כלכלי וחדלות פירעון של החייב על המערערת ומשפחתה, יש למצוא את נקודת האיזון הראויה, באופן שמגן גם על משפחתה.

78. למען שלמות התמונה יודגש, כי גם אם בית המשפט הנכבד ימנע מלהתייחס אל בעלי החיים כילדיהם של המערערת והמשיב, אין מניעה חוקית להורות על מתן מזונות לבעלי חיים. זאת, בייחוד, לאור העובדה כי בתי משפט משתמשים במושגים שנועדו במובנם הרגיל למושאים אנושיים, גם בעניינם של בעלי חיים. יתרה מכך, שאלות של משמורת ומזונות אינן דבר חריג, בכל הקשור בהידרשות של בתי משפט להכריע בהם ביחס להסכמי גירושין. לכן, כל שנדרש בית משפט קמא הוא לכבד ולהחיל את מערכת ההסדרים שקבעו המערערת והמשיב; זאת, חלף הבחינה שערך האם התשלום החודשי עונה על ההגדרה של מזונות ילד. המציאות המשפחתית המיוחדת של המערערת והמשיב היא שהם "הורים" לבעלי חיים ואלו הם ילדיהם היחידים. קטינים, כמו גם חיות מחמד, אינם יכולים להשלים בעצמם את החסר הכלכלי שנוצר כתוצאה מביטול מזונות. במילים אחרות, כל שמתבקש בית המשפט הנכבד הוא ליישם את הכללים וההסדרים הידועים בדיני מזונות ילדים בהליכי שיקום כלכלי ולהתאימם למזונות בעלי חיים. אין מדובר ביצירת יש מאין, כי אם ביישום הקיים תוך התאמתו לבעלי חיים.

סוף דבר

79. בית משפט נכבד זה מתבקש לבטל את החלטת בית משפט קמא ולהכיר בחוב המשיב כלפי המערערת כחוב מזונות. זאת, משום שגדרי ההכרה במזונות הוא דינאמי, בעל תכנים משתנים ותלוי תמורות חברתיות ומשפטיות. כך, למשל, מושג המזונות התפתח והתרחב בהתאם לרוח התקופה – אם בעבר נפסקו מזונות רק לאישה נשואה, בהתאם לדין האישי, כיום נפסקים מזונות גם לאישה לאחר הגירושין⁸⁴ וגם מזונות למאהבת.⁸⁵ לפיכך, מתבקשת המסקנה כי הגיע העת להכיר במזונות גם עבור בעלי חיים. כך מורה תקנת הציבור, עליה עמד כבוד הנשיא (בדימוס) ברק **בפרשת פלונית**:

"ראשית, תקנת הציבור משקפת את ה'אני מאמין' החברתי של שיטת המשפט. היא מבטאת את הערכים, האינטרסים והעקרונות המרכזיים והחיוניים אשר שיטת המשפט מבקשת לשמר ולפתח [...] באמצעות

⁸⁴ תמ"ש (משפחה חי) 7282-01-09 פלונית נ' פלוני (לא פורסם).

⁸⁵ ע"מ (מחוזי חי) 96/03 פ' נ' פ' (לא פורסם).

תקנת הציבור מבטיחה שיטת המשפט התנהגות ראויה ביחסים הבין-

אישיים.⁸⁶

80. המערערת סבורה, כי פרשנות צרה למונח מזונות אינה תואמת את המציאות החברתית והמשפטית כיום. לכן, תבקש להכיר בגישתה כחלק מרוח העידון המתפתחת בבתי המשפט, כלשונו של כב' השופט (כתוארו אז) רובינשטיין: "רוח העידון, פתיחת הדלתות שאינם פורמאליים [...] הבוחן את מצבים חברתיים ואישיים למהותם [...]".⁸⁷ הדברים נאמרו בעניין שיתוף נכסים שנרכשו לפני הנישואין, אך יפה לענייננו- הרכבת פרשנות המזונות למציאות החברתית בר ימינו.

81. כפי שהובא בהרחבה, דיני חדלות פירעון קבעו הסדרים המאזנים בין האינטרסים של כלל הנושים מצד אחד, של החייב מצד שני, ושל הזכאי למזונות מצד שלישי. בענייננו, היה על בית משפט קמא להעניק עליונות לערך המוגן במסגרת תשלומי מזונות, בשל נזקקות מוכחת, אינטרס ההגינות וההוגנות כלפי המערערת, כלפי בעלי החיים שהם כל עולמה, כך שהמונח "ילדיהם" אינו נועד לצורך מטאפורה בלבד אלא למעשה טבוע בנימי נפשם וביחס החם שהעניקו לבעלי החיים וקיבלו מהם, וכלפי כולי עלמא.

82. כפי שנטען לעיל, בעלי החיים המשותפים תלויים תלות מוחלטת במשיב, שהתחייב לשאת במחייבתם השוטפת. המערערת אינה יכולה לספק את צרכיהם, כאשר אף היא תלויה תלות מוחלטת במשיב. לכן, התוצאה אליה הגיע בית משפט קמא, לביטול דמי מזונות, היא תוצאה כלכלית שגויה עבור המערערת ובעלי החיים, משאין ביכולתם לקיים את עצמם כל עוד לא יועברו תשלומים חודשיים מטעם המשיב.

83. עוד סבורה המערערת, כי החיים האנושיים מבוססים מטבעם על פשרה ועל איזון בין נטיות ומשאלות לב לבין אילוצים ומגבלות. המערערת אינה מתעלמת מהקושי שנוצר לאור כישלונותיו העסקיים של המשיב, אולם גם היא אינה חיה חי רווחה ומותרות, ובהתאם זקוקה לתשלומים עתיים שסיכמו. המערערת אינה רוצה להוות נטל על החברה, כאשר כיום אין ביכולתה לספק את צרכי המינימום של בעלי החיים ומבקשת כי בית המשפט יימנע את הפקרת ילדיה. שעה שהצדדים הכירו בצרכים החומריים והנפשיים של בעלי החיים (מזונות וצרכים רפואיים), וכן שלא יופרדו, הם העריכו את חלקו של המשיב בתשלום מזונות – קרי, רכישת צרכים חיוניים לקיומם ולמחייבתם בסך של 4,000 ש"ח בחודש. מדובר בסכום סביר ביותר, עבור מחייבתם של 10 בעלי חיים, שהוסכם ביניהם ואשר משקף את "טובת החיה", שהיא כאמור חלק בלתי נפרד מטובת החייב ומטובת החברה בכללותה.

⁸⁶ רע"א 8256/99 פלונית נ' פלוני, פ"ד נח(2) 213, 228 (2003) (להלן: "פרשת פלונית").
⁸⁷ בע"מ 5939/04 פלוני נ' פלונית, פס"ו(6) להחלטה (פורסם בנבו, 8.9.2004). אמנם, שם הדברים נקבעו ביחס לדירת מגורים אך ראוי להקיש מהם בבחינת קל וחומר לענייננו בכל הקשור לחוב מזונות.

84. מן הנימוקים שפורטו לעיל, המערערת תבקש מבית המשפט הנכבד לקבל את הערעור במלואו ולפסוק כי יש להכיר בתשלומים המוסדרים בהסכם כ"מזונות ילד". בהתאם לכך, מתבקש בית המשפט הנכבד לאפשר הקצאת תשלומי מזונות לתקופת ההליכים בעניינו של המשיב מתוקף סעיף 128 לפקודה. זאת, בצד החרגת חוב המזונות מחובות ברי הפטר, מכוח סעיף 69(א)(3) לפקודה, וכן לפסוק לזכות המערערת הוצאות משפט ושכר טרחת עורך דין.

מאיה הופמן

מאיה הופמן,

ב"כ המערערת

רשימת אסמכתאות ומקורות – ע"א 8597/19 ישראלי נ' ישראלי

(מטעם המערערת)

חקיקה

1. חוק לתיקון דיני המשפחה (מזונות), התשי"ט-1959.
2. חוק ההוצאה לפועל, התשכ"ז-1967.
3. חוק המזונות (הבטחת תשלום), התשל"ב-1972.
4. חוק החוזים (חלק כללי), התשל"ג-1973.
5. תקנות ההוצאה לפועל, התשי"ס-1979.
6. פקודת פשיטת הרגל [נוסח חדש], התשי"ס-1980.
7. הצעת חוק צער בעלי חיים, התשנ"ב-1992, ה"ח 298.
8. הצעת חוק ההוצאה לפועל (תיקון מס' 14) (צווי הבאה וחייבים באמצעים), התשנ"ד-1994, ה"ח 292.
9. הצעת חוק ההוצאה לפועל (תיקון – ביטול מאסר חייבים), התשע"ד-2014, פ-2061/19.
10. כללי ההוצאה לפועל (נקיטת הליכים במסלול מזונות) (הוראת שעה), התשע"ד-2014.
11. הצעת חוק חדלות פירעון ושיקום כלכלי, התשע"ו-2016, ה"ח 694.

פסיקה

12. ע"א 105/83 מנשה נ' מנשה, פ"ד לח(4) 635 (1985).
13. בג"ץ 693/91 ד"ר אפרת נ' הממונה על מרשם האוכלוסין במשרד הפנים, פ"ד מז(1) 749 (1993).
14. ע"א 294/91 חברת קדישא גחש"א "קהילת ירושלים" נ' קסטנבאום, פ"ד מו(2) 464 (1992).
15. בג"ץ 5304/92 פר"ח 1992 סיוע לנפגעי חוקים ותקנות למען ישראל אחרת – עמותה נ' שר המשפטים, פ"ד מז(4) 715 (1993).
16. ע"א 93 / 3833 ד"ר יוסי לוי נ' אילנה לוי מוח (2) 862.
17. ע"א 4628/93 מדינת ישראל נ' אפרופים שיכון ויזום (1991) בע"מ, פ"ד מט(2) 265 (1995).
18. ע"א 7038/93 סלומון נ' סלומון, פ"ד נא(2) 577 (1995).
19. דנא 2401/95 נחמני נ' נחמני, פ"ד נ(4) 661, עמוד 759 (1996).
20. בג"ץ 6446/96 העמותה למען החתול נ' עיריית ערד, פ"ד נה(1) 769 (1998).
21. רע"א 1684/96 עמותת "תנו לחיות לחיות" נ' מפעלי נופש חמת גדר בע"מ, פ"ד נא(3) 832 (1997).
22. ע"ע 300274/96 צדקא נ' מדינת ישראל-גל"צ, פד"ע לו 625.
23. בג"ץ 1715/97 לשכת מנהלי ההשקעות בישראל נ' שר האוצר, פ"ד נא(4) 385 (1997).
24. עמ (תי"א) 17/97 מלאך נ' מלאך (פורסם בנבו 19.7.1998).

25. ע"א 490/99 הקדש מנחם ובלומה אטינגר קרן צדקה לזכרם על-ידי נאמני ההקדש נ' אבן טוב, פ"ד נו(5) 145 (2003).
26. רע"א 8256/99 פלונית נ' פלוני, פ"ד נח(2) 213, 228 (2003).
27. ע"א 2704/99 מילשטיין נ' פקיד שומה תל-אביב 1, פ"ד נו(5) 869 (2003).
28. פש"ר (מחוזי ת"א) 1831/00 פלונית נ' פלוני (פורסם בנבו, 29.6.2004).
29. תמ"ש (משפחה ת"א) 20285/01 א.מ. נ' א.א. (פורסם בנבו, 3.1.2018).
30. תמ"ש (משפחה ת"א) 32405/01 פ.א. נ' א.א. (פורסם בנבו, 18.3.2004).
31. בג"ץ 9232/01 "נח" ההתאחדות הישראלית של הארגונים להגנת בעלי חיים נ' היועץ המשפטי לממשלה, פ"ד נו(6) 212 (2003).
32. בג"ץ 7444/03 דקה נ' שר הפנים (פורסם בנבו, 22.2.2010).
33. בג"ץ 7052/03 עדאלה המרכז המשפטי לזכויות המיעוט הערבי בישראל נ' שר הפנים, פ"ד סא(2) 202 (2006).
34. בע"מ 5939/04 פלוני נ' פלונית (לא פורסם).
35. ע"א 8993/04 פלונית נ' פלוני (פורסם בנבו, 20.9.2007).
36. תמ"ש (משפחה י-ם) 2480/04 ס.נ' נ' מ. (פורסם בנבו, 8.6.2006).
37. בג"ץ 10662/04 חסן נ' המוסד לביטוח לאומי (פורסם בנבו, 28.2.2012).
38. דנ"א 2045/05 ארגון מגדלי ירקות אגודה חקלאית שיתופית ב' נ' מדינת ישראל, פ"ד סא(2) 1 (2006).
39. ע"א 7994/08 גוטמן נ' כונס הנכסים הרשמי (פורסם נבו, 1.2.2011).
40. ע"א 1062/09 בנק דיסקונט לישראל בע"מ נ' ד"ר בינר (פורסם בנבו, 27.3.2012).
41. רע"א 7210/09 פלוני נ' פלוני (פורסם בנבו, 3.1.2010).
42. רע"א 3961/10 המוסד לביטוח לאומי נ' סהר חברה לתביעות בע"מ מגדל חברה לביטוח בע"מ, פ"ד סה(2) 563 (2012).
43. ת"א (מחוזי ת"א) 28056-03-10 שוב עו"ד נ' שחמון (פורסם בנבו, 11.2.2014).
44. רע"א 659/11 פטאל נ' כונס הנכסים הרשמי (פורסם בנבו, 25.1.2011).
45. פש"ר (מחוזי ב"ש) 21855-01-11 אביטן נ' כונס הנכסים הרשמי באר שבע והדרום (פורסם בנבו 16.6.2013).
46. בג"ץ 4407/12 פלוני נ' בית הדין הרבני הגדול לערעורים (פורסם בנבו, 7.2.2013).
47. ע"א 2232/12 הפטריארכיה הלטינית בירושלים נ' פארוואגי (פורסם בנבו, 11.5.2014).
48. רע"א 8015/12 פלוני נ' פלוני (פורסם בנבו, 21.2.2013).
49. בע"מ 1118/14 פלונית נ' משרד הרווחה והשירותים החברתיים (פורסם בנבו, 1.4.2015).
50. ע"א 5628/14 סלימאן נ' סלימאן (פורסם בנבו, 26.9.2016).
51. ע"א 7459/15 מוכעבל נ' מוכעבל (פורסם בנבו 22.12.2015).
52. ע"א 8080/16 עמודי שחף בע"מ נ' לברניצ'וק, פס' 12 לפסק דינו של כבוד השופט נאור (פורסם בנבו 8.8.2018).
53. רע"פ 5128/16 מדינת ישראל נ' פייגין (פורסם בנבו, 15.12.2016).
54. ביד"מ 1/49 רוזנבאום נ' רוזנבאום, פ"ד ז 1037 (1953).

55. תמ"ש (משפחה חי') 7282-01-09 פלונית נ' פלוני (לא פורסם).

56. ע"מ (חיפה) 96/03 פ' נ' פ' (לא פורסם).

ספרות:

57. אהרן ברק פרשנות במשפט, כרך שלישי – פרשנות חוקתית 426 (1994).
58. ורדה שוורץ מזונות: הליכי גבייה בלשכת ההוצאה לפועל (2014).
59. דוד האן דיני חדלות פירעון כרך ב (מהדורה שנייה, 2018).
60. רון חריס, "ממאסר להפטר: הצעת סדר יום חדש לחקיקת דינים לאכיפת חיובים" עיוני משפט כג 641 (2000).
61. פבלו לרנר "הרהורים בעניין האכלת חתולי רחוב (בעקבות ת"פ 897/01 מ"י נ' יורובסקי)" המשפט ט 418, 407 (2004).
62. פבלו לרנר "אצל מי תישאר הכלבה? ההתחשבות ב'טובת החיה' במקרה של סכסוך משפחתי בעקבות תמ"ש 32405/01 פלוני נ' פלונית" המשפט יא 357 (2007).
63. יחזקאל מרגלית "לקראת קביעת הורות משפטית בהסכמה בישראל" משפטים מב 835 (2012).
64. פבלו לרנר נכסים פטורים מעיקול – הגנה על נכסי החייב בהוצאה לפועל ובפשיטת רגל (2013).
65. גרשון גונטובניק "מחשבות על אודות פרשנות, פרשנות חוזים וגבולותיה" המשפט יח 105 (התשע"ד).
66. רחל גילשטרום "מקומן של חיות המחמד במשפחה בהליך הגירושין" חיות וחברה 53 58 (2015).
67. הוועדה לבחינת תכנית הפירעון בהליך פשיטת הרגל דו"ח הוועדה (2015).
68. נטע נדיב "סיפור של חדלות פירעון: רפורמות פוגשות את ההליך השיפוטי" המשפט 19 (2018) hamishpat.colman.ac.il/?p=591
69. הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה סטטיסטי לישראל 2017 26–27 (4.9.2018) www.cbs.gov.il/shnaton68/shnaton68.pdf
70. סיגל יעקובי "תמורות בהליכי פשיטת רגל 2008–2018" אסופת מאמרים – סיכום פעילות הרשות ומבט על אתגרי העתיד (כנס אקדמי, אוניברסיטת תל-אביב, 2018).
71. עודד מאור "רשות האכיפה והגבייה – מה נשתנה?" אסופת מאמרים – סיכום פעילות הרשות ומבט על אתגרי העתיד (כנס אקדמי, אוניברסיטת תל-אביב, 2018).
72. Alexa Albert & Kris Bulcroft, *Pets, Families, and the Life Course*, 50 J. MARRIAGE & FAM. 543 (1998).
73. Gerry W. Beyer, *Estate planning for pets*, 15 PROB. & PROB. 6 (2001).
74. Froma Walsh, *Human-Animal Bonds II: The Role of Pets in Family Systems and Family Therapy*, 48 FAM. PROCESS 481 (2009).
75. Tony Bogdanoski, *Towards an Animal-Friendly Family Law: Recognizing the Welfare of Family Law's Forgotten Family Members*, 19 GRIFFITH L. REV. 197 (2010).

Bradshaw Karen, *Animal Property Rights*, 89(3) UNIVERSITY OF COLORADO LAW .76
.REVIEW, 809 (2018)

.Pamela D. Frasch et al., *Animal Law* (1st ed., Carolina Academic Press 2000) .77

מקורות אחרים:

.Assembly Bill No. 2274, Chapter 820 (2018) .78

Raymond V.Lachman, 264 A.D. 2d 340 (N.Y. App. Div. 1999) .79

Zovko V. Gregory, CH-97544 (Va. Cir. Ct, Oct 17,1997) .80

.MANDY MOORE REQUESTS SUPPORT FOR PETS, ABC NEWS (11 Dec. 2015) .81
גייש : כאן

<https://abcnews.go.com/Entertainment/mandy-moore-requests-spousal-support-pets/story?id=35714635>

TURKISH COUPLE'S DOG GRANTED ALIMONY IN LANDMARK CASE, DAILY .82
גייש : כאן .SABAH TURKEY (4 Oct. 2018)

<https://www.dailysabah.com/turkey/2018/10/04/turkish-couples-dog-granted-alimony-in-landmark-case>

בפני הרכב השופטים:

כב' השופטת ענת ברון

פרופ' דוד האן

עו"ד גיורא ארדינסט

גב' ליטל ישראלי

ע"י ב"כ עו"ד מאיה הופמן

מרחה' כנפי נשרים 1, הרצליה

(להלן: "המערערת")

- נגד -

מר רוני ישראלי

ע"י ב"כ עו"ד יובל גבע

מרחה' כנפי נשרים 1, הרצליה

(להלן: "המשיב")

כתב תשובה לערעור

השאלות המשפטיות שהוכרעו על ידי בית משפט קמא, ונבחנות גם במסגרת רשות ערעור זו, הן האם התשלומים עליהם הסכימו המערערת והמשיב יכולים לעלות כדי הכרה בהם כ"חוב מזונות" ילדים, וכן האם יש לראות בהם ככאלה לאור הדין הקיים בכל הקשור להליכי חדלות הפירעון של המשיב ולעניין מתן ההפטר מחובותיו. המשיב יטען, כי לאור עובדות המקרה ובהתחשב בהוראות הדין הקיים, צדק בית משפט קמא כשדחה את בקשות המערערת. בית משפט נכבד זה מתבקש אף הוא לדחות את טענות המערערת ולהשאיר על כנו את פסק דינו של בית משפט המחוזי, וזאת מן הנימוקים שיובאו להלן.

כל ההדגשות שיובאו להלן הן אינן במקור, אלא אם נאמר אחרת.

פתח דבר

1. תחילה, ידגיש המשיב, כי הוא אינו מתכחש לתוקפו של הסכם הגירושין (להלן: "ההסכם"), כפי שנחתם בינו לבין המערערת. יחד עם זאת, המשיב סבור, כי צדק בית משפט קמא כאשר החליט לדחות את בקשת המערערת להכיר בתשלומים החודשיים (להלן: "התשלומים" או "התשלום") כ"מזונות ילד". כפי שיבואר להלן, קבלת פרשנות זו של המערערת, חורגת באופן מהותי מן הדין הקיים בשיטת המשפט בישראל – הן ביחס לשאלת מעמדם של בעלי חיים, הן ביחס לשאלת המזונות והן בשים לב לתכלית הליכי חדלות הפירעון.
2. בנסיבות המקרה, הכרה בבעלי החיים כ"ילדים" תוביל להעדפת טובתם על פני טובת המשיב ויתר הנושים. משכך, יטען המשיב כי כל פרשנות שתנסה לייצר הכרה מדומה במעמדם של בעלי החיים כ"ילדים", בהקשר להליך שבפנינו, אינה יכולה להתקבל. יפים לעניין זה, דבריה של האנתרופולוגית הבריטית מרי דגלס (Douglas) בכתבתה על אודות שינויים בתפיסת התרבות האנושית:

"[...] בגלל אופייה הציבורי, הקטגוריות שלה נוקשות יותר.

אדם פרטי עשוי לתקן את דפוס ההנחות שלו או לא. זה עניינו

הפרטי. אבל קטגוריות תרבותיות הן עניין ציבורי. אסור

שתהיינה קלות מזי לתיקון"¹.

המשיב ידגיש, כי ככלל אין מניעה להכיר בתשלומים ששני אנשים כשירים החליטו להכפיף את עצמם אליהם. כלומר, אין פסול בעצם קביעת חובת התשלומים. יחד עם זאת, ובהתאם להכרעת בית משפט קמא, תשלומים אלה אינם יכולים לפרוץ תפיסות חברתיות מקובלות, כפי שאלה מעוגנות בדין הישראלי. הכרה בתשלומים שבענייננו כ"דמי מזונות" – קרי, בבעלי החיים כשווי ערך לילדים, לעניין הליך פשיטת רגל והעדפתם על פני בני אדם אחרים – בוודאי מהווה סטייה מתפיסות רווחות אלה.

הטיעון המשפטי

חדלות פירעון

3. כנקודת מוצא לכתב תשובה זה, יטען המשיב כי אחת התכליות המרכזיות בהליך פשיטת הרגל היא מתן הפטר ושיקום החייב. תכלית זו הוכרה במסגרת תיקון מספר 3 לפקודת פשיטת הרגל [נוסח חדש], התש"ס-1980 (להלן: "הפקודה"). יפים לעניין זה, דברי חבר-

¹ מרי דגלס טוהר וסכנה – ניתוח של המושגים זיהום וטאבו 64 (אגדרה לוי עורך, יעל סלע מתרגמת, 2004).

הכנסת לוי, מן הדיון במליאת הכנסת במעמד קריאות שנייה ושלישית לתיקון החוק, מיום 30.1.1996 (פרוטוקול הישיבה מצורף כנספח מש/1 לכתב התשובה):

“הרעיון העומד בבסיסה של ההצעה הינו, כי אין תועלת לנושים במניעה מאדם נטול נכסים והכנסות לזכות במעמד של פושט רגל ולקבל הפטר מחובותיו [...] ההיפך הוא הנכון. הדרך ההגיונית, הכלכלית וההומנית במקרים כאלה היא להפטירו מחובותיו, לאפשר לו לפתוח דף חדש ולחזור למעגל חיים יצרני, לטובתו ולטובת בני משפחתו התלויים בו ולתועלתה של החברה כולה”².

כן ראו את קביעתו של בית המשפט העליון בפרשת בנבנישתי:

“קניינו של הנושה אינו חזות הכול. כנגדו קיימת גם זכותו של החייב – שניתן אף לראות בה חלק מכבודו וחירותו על-פי חוק-יסוד: כבוד האדם וחירותו – להקים את חירותו (האישית והכלכלית) ולשוב ולקיים עצמו בדרך מכובדת. [...] ביטוי לתכלית זו – של שיקום החייב – מצוי בין היתר בהוראות הפקודה המאפשרות לחייב לבקש פשיטת רגל. כך, האפשרות לבקש מינוי כונס נכסים אינה מסורה רק לנושה אלא גם לחייב (ראו סעיפים 17 ו-18 לפקודה). זאת, לא רק במקרה שבו יהא בפשיטת הרגל משום תועלת לנושים, אלא גם במקרים שבהם אין תועלת לנושים ומתוך הכרה באינטרס הלגיטימי של החייב לפתוח דף חדש בחייו (הצעת חוק לתיקון פקודת פשיטת הרגל (מס' 3) (פושט רגל זמני ותיקונים שונים), תשנ"ד-1994, בעמ' 499-500)”³.

4. תכלית זו ביססה עצמה כמרכזית עוד יותר, כפי שמתבטא בהוראות חוק חדלות פירעון ושיקום כלכלי, התשע"ח-2018 (להלן: “חוק חדלות פירעון” או “החוק”), לו נפקות פרשנית משמעותית גם בענייננו.⁴ בסעיף 1 לחוק חדלות פירעון, נקבע שתכליתו העיקרית של ההליך

² פרוטוקול ישיבה מס' 415 של הכנסת ה-13, 51 (30.1.1996).

³ ע"א 6416/01 בנבנישתי נ' כונס הנכסים הרשמי, פ"ד נז(4) 197, 205 (2003) (להלן: “פרשת בנבנישתי”).

⁴ ע"א 8263/16 אור סיטי נדל"ן מקבוצת ענבל אור בע"מ נ' עו"ד איתן ארז, פס' 47 לפסק דינו של כב' השופט מינץ (פורסם בנבו, 19.3.2018).

היא להביא לשיקומו הכלכלי של החייב. חשיבותה של מטרה זו נלמדת, בין היתר, ממיקומה בין המטרות, וכן לאור השם שבחר המחוקק להעניק לחוק, המבהיר את מעמדו המשמעותי של השיקום הכלכלי. בהקשר זה, המשיב יפנה את בית המשפט הנכבד לדברי ההסבר להצעת החוק, לפיהם:

"הצבת ערך השיקום כערך מרכזי [...] נובעת גם משינוי תפיסתי לגבי הליך חדלות הפירעון של יחידים שאותו מבקש החוק המוצע לקדם"⁵ וכן כי "שמו של החוק מותיר מאחור את המונח 'פשיטת רגל' על כל המטען השלילי שהוא מייצג".⁶

יפים לעניין זה, גם דבריו של חבר-הכנסת סלומינסקי, יושב-ראש ועדת החוקה, חוק ומשפט, במעמד דיון במליאת הכנסת על הצעת החוק שהובאה לקריאה שנייה ושלישית ביום 5.3.2018 (פרוטוקול הישיבה מצורף כנספח מש/2 לכתב התשובה):

"מדובר בהצעת חוק מקיפה, אולי מהגדולות, ואני לא יודע אם אני יכול להגיד שגם מהחשובות שעברו בכנסת בשנים האחרונות [...] אחד הנושאים החשובים היה לעשות שינוי בתפיסה [...] מטרת החוק הייתה בעיקר שיקום כלכלי, כלומר לתת לאיש את האפשרות לתקן ולחזור לחיים נורמטיביים".⁷

חזרה ל"חיים נורמטיביים" מתאפשרת על דרך של מתן הפטר, שהרי שמיטת חובותיו של חייב "כמוה כהצלת אסיר מידי אוסריו".⁸ לטענת המשיב, כל פרשנות לפיה יוכר החוב כלפי המערערת כחוב שאינו בר-הפטר, מתנגשת במישרין עם זכות המשיב לפתוח "דף חדש".

5. עדות נוספת למקומו המרכזי של ערך השיקום, תולה המשיב בדבריו של פרופ' האן בספרו **"דיני חדלות פירעון"**. במסגרתו, כותב פרופ' האן, כי ערך השיקום החייב וערך פירעון חובם של נושים **"ניצבים זה אחר זה ברשימת תכליותיו של החוק. ראשית ניצב לו ערך השיקום הכלכלי של החייב ואחריו ניצב ערך פירעון החובות לנושים"**.⁹ ההבחנות שלעיל נועדו להצדיק את קביעת בית משפט קמא, בפירושו את החוק והפקודה והדגשת החשיבות במתן הפטר למשיב, על פני טענות המערערת.

⁵ דברי הסבר להצעת חוק חדלות פירעון ושיקום כלכלי, התשע"ו-2016, ס"ח 2708, 594 (להלן: "הצעת החוק").
⁶ שם, בעמ' 657.

⁷ פרוטוקול ישיבה מס' 320 של הכנסת ה-20, 189 (5.3.2018).

⁸ דוד האן **דיני חדלות פירעון** א 138 (מהדורה שנייה, 2018) (להלן: "האן" או "דיני חדלות פירעון").
⁹ שם, בעמ' 843-844.

6. המשיב יטען, כי צדק בית משפט קמא ואף יש בהחלטתו כדי לאזן בין האינטרסים הנוגדים של כלל הנוגעים בדבר. בהכרעתו, נמצאה נקודת האיזון בין האינטרסים של המערערת לבין אלו של הנושים ושל המשיב, כפי הנדרש בהליכים מסוג זה.¹⁰ אלה כוללים, בין היתר, התחשבות בגילו של המשיב, חובותיו למספר רב של נושים, יכולתו המצומצמת להשתלב בשוק העבודה וכן העובדה שלא מדובר בחוב מזונות, כי אם בהסדר תשלומים חוזי. המשיב ידגיש, כי הוא מצר על המצב שנוצר, אולם בהתחשב בנסיבותיו האישיות והעובדות הייחודיות של מקרה זה אין מקום לסטות מהאיזון שהושג.

7. כאמור, בצד מטרת ההליך ליתן מזור לחייב, בדרך של מתן הפטר, ניצבת מטרה נוספת חשובה לא פחות – השאת שיעור החזר החוב לנושים. המשיב יטען, כי טובת מכלול הנושים מהווה את הכלל, ואילו סטייה מכך היא חריג, כפי שניכר במקרא בקשת המערערת בהליך זה. יפים לעניין זה, דברי כבוד השופט (בדימוס) דנציגר בפרשת בלום:

"הליכי פשיטת הרגל יוצרים מנגנון אכיפה קולקטיבי, במסגרתו הנושים אינם רשאים, ככלל, לפעול כנגד החייב באופן עצמאי. בין היתר מחילים דיני פשיטת הרגל על כל הנושים עיקרון של שוויון, וזאת במטרה למנוע מצבים של העדפת נושים".¹¹

המשיב יטען, כי דרישת המערערת להכיר בבעלי החיים כ"ילדיהם" לצרכי תשלום דמי מזונות צפויה להביא לפגיעה ביתר הנושים של המשיב. הכרה זו היא בעלת משמעות משולשת – ראשית, יש בה כדי לאפשר למערערת להמשיך ולנהל הליכי גביית החוב, בהינתן שהוא אינו בר-הפטר, כלשון סעיף 69(א)(3) לפקודה; שנית, ככל שיסווג כחוב מזונות, תהיה זכאית המערערת, מכוח סעיף 128 לפקודה, לקבלת צו לקציבת דמי המזונות. משמעותו של צו זה היא פגיעה בזכויות של יתר הנושים. בהתאם לכך, המשיב יידרש להמשיך לשלם סכום חודשי בעבור "מזונותיו", סכום שיוריד את ההכנסה הפנויה שמכוחה משולם בכל חודש צו התשלומים לקופת הכינוס – ברור, כי מהלך זה יביא לצמצום קופת הנשייה; שלישית, הכרה זו משמעותה הענקת מעמד של דין קדימה לחובות של המשיב כלפי המערערת, באופן הגובר על יתר חובות הנושים בהליך.

¹⁰ רע"א 7210/09 פלוני נ' פלוני, פס' 5 לפסק דינו של כב' השופט (כתוארו אז) גרוניס (פורסם בנבו, 3.10.2010).
¹¹ ע"א 307/12 בלום נ' כונס הנכסים הרשמי, פס' 14 לפסק דינו של כב' השופט (בדימוס) דנציגר (פורסם בנבו, 14.8.2012). (להלן: "פרשת בלום").

8. המערערת מבקשת לעגן את עיקר טענותיה באמצעות הוראות שני סעיפים בפקודה: סעיף 69(א)(3) לפקודה, ביחס לשאלה על אודות מתן הפטר לחוב בענייננו; וסעיף 128 לפקודה, העוסק ב"הקצבה לזכאי מזונות". בהתאם לכך, המשיב יידרש לסוגיות אלה כסדרן.¹²
9. כקו המקשר בין עוגנים אלה, המשיב יטען כי האינטרס המהותי העומד בבסיס ההגנה על זכאי מזונות יהא תקף ביחס לבני אדם בלבד, ואינו תקף בנוגע למי שאינם בני אנוש, גם אם הם חסרי ישע. בענייננו, כאמור, מדובר בבעלי חיים.
10. אשר לסעיף 69(א)(3) לפקודה, המשיב סבור כי לא ניתן לקרוא לתוך סעיף זה פרשנות, לפיה המחוקק התכוון להכניס תחתיו גם תשלומים חודשיים עבור מחייתם של בעלי חיים. כנקודת מוצא, שתסייע בפירוש המילים "חוב מזונות", ניתן להידרש לדבריו של כבוד השופט (כתוארו אז) חשין בפרשת רוקר:

**"כל מילה, כל ביטוי בשפה ניתן לפרשם בצמצום וניתן לפרשם
ברחבות, אף ברחבות-יתר. ואולם ככל שנרחיב ונוסיף ונרחיב
נגיע לנקודה שבה יימתח קרום המעטפת עד לקצה-יכולתו.
משהגענו לכאן, ואם נוסיף ונרחיב, יפקע הקרום והמילה או
הביטוי יאבדו ממשמעותם הגרעינית".¹³**

11. המחוקק שב והתייחס למעמדו המיוחד של חוב המזונות בדברי ההסבר להצעת חוק חדלות פירעון. נראה שהסיבה לכך כי חוב מזונות מהווה חריג לכלל הפטר היא משום ש"קיים אינטרס חברתי הגובר על אינטרס שיקומו של היחיד".¹⁴ אינטרס זה נדון בעבר בפסיקת בית המשפט העליון, ובין היתר, עמד עליו כבוד הנשיא (בדימוס) ברק בפרשת גמזו:

**"מעמד מיוחד ניתן לחוב פסוק ממזונות [...] המזונות הם בעלי
אופי מיוחד לעניין הוצאה לפועל בשל מצבם המיוחד
ורגשותם של הזוכים במזונות – בן-זוג, ילדים קטינים, נכים
או הורים, שמחייתם וחייהם היום-יומיים תלויים בהם'
(פרשת פר"ח, בעמ' 731). מכאן הרצון להעניק עדיפות לגבייתו
[של חוב המזונות – א' ב'] על פני חובות אחרים, ולהקל עליהם,**

¹² סעיפים אלה נותרו בעיקרם, מבחינה מהותית, זהים לאלה שהחליפו אותם במסגרת חוק חדלות פירעון – סעיפים 175 ו-179 בהתאמה. ראו דברי ההסבר להצעת החוק, לעיל ה"ש 5, בעמ' 692 ו-694.

¹³ רע"א 6339/97 רוקר נ' סלומון, פ"ד נה(1) 199, 254 (1999) (להלן: "פרשת רוקר").

¹⁴ ראו הצעת החוק, לעיל ה"ש 5, בעמ' 692.

וזאת על מנת לאפשר את מחייתו של הזכאי' (השופטת דורנר

ברע"א 4033/98 טקאטש נ' טקאטש)¹⁵.

כמו כן, רלוונטיים ביותר דבריה של כבוד השופטת וילנר בפרשת סקוק שהוכרעה באחרונה:

"חוב המזונות נובע מן הקרבה המשפחתית שבין החייב לבין הנושים, שהם ילדיו, מאחרייתו האישית ומחובתו (ואף מזכותו) לדאוג לצרכיהם ולשאת בתשלומים הדרושים לקיומם היום-

יומיו"¹⁶.

12. לאור האמור, ניכר כי האינטרס החברתי העומד בבסיס ההחלטה מכלל ההפטר מתבסס על

מקרה ספציפי בלבד – הגנה על בני אדם – ואין מקום להידרש ולהרחיב חריג זה. ההפך הוא הנכון, עובדה היא שבית המשפט העליון מצא שיש לפרש חריג זה באופן מצמצם, תוך איזון מול אינטרסים מתנגשים. כך, לדוגמה, בפרשת קצקה נקבע כי בנסיבות מסוימות תיסוג ההגנה על אינטרס התלויים או הזכאית למזונות, לטובת אינטרס החייב.¹⁷ אם כן, מתבקשת המסקנה כי דין "חוב מזונות" אינו אחיד ולכן יש לקבוע את מידת ההגנה עליו כתלות בנסיבות.

13. ביסוס נוסף לטענה זו, נמצא בפסיקות אחרות של בית המשפט העליון: בפרשת ד.מ. נ' י.מ.,

קבע כבוד השופט (כתוארו אז) מלצר מהן אמות המידה להכרה בחייב בעל חוב מזונות כפושט רגל. מכך ניתן ללמוד כי חוב מזונות בהכרח מוזכר בהקשרים אלה ביחס לבני אדם. בניסוח אחד, מוזכר החוב ביחס "לזכאים למזונות מהחייב", וכפי שיבואר בהמשך, בעלי חיים אינם נכללים תחת מטריה זו; בניסוח שני, מזכיר כבוד השופט (כתוארו אז) מלצר, כי חוב המזונות של החייב הוא "לאשתו, לילדיו או לאדם אחר"¹⁸. מדברים אלו מובן, כי טענת המערערת לא יכולה להתקבל וכי אין אפשרות להכיר בתשלומים המוסכמים כדמי מזונות.

¹⁵ רע"א 4905/98 גמזו נ' ישעיהו, פ"ד נה(3) 372, 360 (2001). (להלן: "פרשת גמזו").

¹⁶ ע"א 8096/17 סקוק נ' איסחקוב, פסי' 20 לפסק דינה של כב' השופטת וילנר (פורסם בנבו, 3.2.2019) (להלן: "פרשת סקוק"). ראו בהקשר זה גם את דעת המיעוט של כב' השופט הנדל, אשר למרות דחייתו את הערעור הנדון, דבריו בעניין תכלית סעיף 69 לפקודה רלוונטיים גם לענייננו: "[...] בל נשכח כי המטרה המרכזית בתשלום מזונות היא להגשים תכלית סוציאלית. תכלית זו שורשיה עתיקים ונטועים כבר בתחילת הימים ובחוקי הטבע. עם זאת, לא מדובר בהתנדבות או בעשיית מעשה טוב אלא בחוב משפטי מובהק. החובה לשלם נגזרת מצרכי הילד וטובתו". שם, בפסי' 5 לפסק דינו של כב' השופט הנדל.

¹⁷ רע"א 7940/13 קצקה נ' כונס הנכסים הרשמי (פורסם בנבו, 29.1.2014) (להלן: "פרשת קצקה"). בית המשפט העליון פטר במספר מקרים נוספים חייבים מחוב מזונות, תוך התחשבות במצבם הקונקרטי ובצורך לאפשר את שיקומם הכלכלי. המשיב יבקש להפנות את בית משפט נכבד זה, למשל, להליכים ע"א 1003/09 מקבילי נ' כונס הנכסים הרשמי, פסק דינו של המשנה לנשיאה (בדימוס) ריבלין (פורסם בנבו, 4.1.2010), וכך ע"א 6456/13 ישעיהו נ' גמזו, פסי' 7 לפסק דינה של כב' השופטת (כתוארה אז) חיות (פורסם בנבו, 3.5.2015).

¹⁸ ע"א 7092/13 ד.מ. נ' י.מ., פסי' 41 לפסק דינו של כב' השופט (כתוארו אז) מלצר (פורסם בנבו, 12.10.2015) (להלן: "פרשת ד.מ. נ' י.מ.").

14. פסיקה עדכנית אחרת, מפי כבוד השופטת ברון, מלמדת אותנו כי ניתן לזקק הוכחה נוספת לטענת המשיב בסעיף הקודם. באופן זה, בפרשת סלימאן נדונו אמות המידה לשם הצדקת הפטר של חייב גם מחוב מזונות, וביניהן:

”אם החייב עודנו חב בסיפוק צרכי המחיייה השוטפים של הזכאים למזונות, ובפרט קטינים, לעומת מצב שבו החוב נוגע לעבר הרחוק, שאז חוב המזונות הפסוק מאבד מאופיו המקורי ומתקרב יותר במהותו לחוב כספי רגיל; מצבם הכלכלי הנוכחי של הזכאים למזונות; האם תיפגע זכותם של החייב או של הזכאים לקיום מינימלי בכבוד.”¹⁹

בהתאם לכך, המשיב ישוב ויטען, כי חוב מזונות נגזר מן הזכאות למזונות, אשר לא יכולה להתקיים בהקשר לבעלי חיים, כל עוד נעדר עיגון פוזיטיבי לכך. לאור האמור, ברור כי אמות המידה שהותוו בפסיקת בית המשפט העליון, נקבעו ביחס לבני אדם, כיוון שהדין הישראלי בהקשר זה חל על בני אדם.

15. ביטוי נוסף לגישה זו מוצא המשיב גם בכתיבתו של פרופ' האן בספרו **”דיני חדלות פירעון”**. בכל הקשור לחוב מזונות, מציין פרופ' האן כי **”בין חובותיו של חייב בשר ודם עלול להיות גם חוב מזונות כלפי בן זוגו או בת זוגו לשעבר או כלפי ילדיו”**.²⁰ לעמדת המשיב, דברים אלה מלמדים כי חוב מזונות הוא, כאמור, בהכרח לטובת זכאי שהוא בן אדם. גם מבחינה מהותית, בהקשר לאינטרס החברתי, ההיגיון מחייב להוביל למסקנה זו. לפי פרופ' האן, השיקול החברתי מאפשר לבכר את חוב המזונות על פני יתר חובותיו של החייב, בשל העובדה כי הוא נשען על טובת ילדי החייב.²¹

16. בהתאם לדברי כבוד השופט (כתוארו אז) חשין, ניכר כי הצעתה הפרשנית של המערערת כמורה כדרישה הנוגדת את דבר המחוקק. היא עלולה להביא ל”פקיעת הקרום” של משמעות המושג **”חוב מזונות”**, שכן בענייננו מדובר בתשלומים עבור בעלי חיים.²² קבלת פרשנותה עשויה להוביל למדרון חלקלק, במסגרתו צדדים לחוזה יבקשו להגדיר תשלומים רבים כ”תשלומי

¹⁹ ע”א 5628/14 סלימאן נ’ סלימאן, פס’ 19 לפסק דינה של כב’ השופטת ברון (פורסם בנבו, 26.9.2016) (להלן: **”פרשת סלימאן”**).

²⁰ האן דיני חדלות פירעון ב, לעיל ה”ש 8, בעמ’ 807.

²¹ שם.

²² פרשת רוקר, לעיל ה”ש 13.

מזונות", על מנת להסתייע בהגנות שהדין הישראלי מקנה לחוב זה, לרבות במסגרת הליכי חדלות פירעון.

17. המשיב ידגיש, כי המערערת לא עמדה על מקור פוזיטיבי המקים לה זכאות למזונות בהקשר זה. כידוע, בדין הישראלי הזכאות למזונות נקבעת על פי הדין האישי, הן בהקשר למזונות בן זוג והן בהקשר למזונות ילדים.²³ כפי שקבע כבוד המשנה לנשיא (בדימוס) אלון בפרשת **חקק**, הוראות החוק לתיקון דיני המשפחה (מזונות), התשי"ט-1959, אינן תקפות בענייננו, שכן על המערערת ועל המשיב חל דין אישי – שניהם יהודים.²⁴ לכן, כפי שציין באחרונה כבוד השופט שטיין בפרשת **סקוק**, יש להקנות דגש רב על לשון החוק:

"אינני סבור כי בית משפט רשאי לראות את עצמו חופשי

להתעלם ממילותיו הברורות של חוק כדי להגיע לתוצאה

שנראית לו רצויה".²⁵

לשיטת המשיב, בענייננו לא ניתן לנקוט בפרשנות מרחיבה של לשון החוק,²⁶ שכן תכליתו אינה יכולה להכיל פרשנות, לפיה התשלומים עבור בעלי החיים מצדיקים את החרגתם מן ההפטר שיינתן למשיב. הללו נתפסים כנכס והאינטרס שחל בהקשר לילדים אנושיים אינו מתקיים בעניינם, בוודאי ככל שהדבר מגלם פגיעה במישרין בבני אדם אחרים (כמו הנושים).

18. ביסוס לכוונת המחוקק, לפיה אין דינם של בעלי חיים כדינם של ילדים, ניתן לגזור מהאופן בו בעלי חיים נתפסים בפקודה ובחוק חדלות פירעון. מעמדם אינו כשל בני אדם, קרי הם אינם אישיות משפטית הזכאית לזכויות ולחובות, אלא הם מסווגים כנכס. כך, למשל, בסעיף 86(6) לפקודה – "נכסים שאינם בני חלוקה" – נראה שבעלי חיים וחיות מחמד נתפסים כנכס.²⁷

19. בנקודה זו, ראוי להדגיש כי גם אם לשון סעיף 69(א)(3) לפקודה סובלת את הפרשנות שמציעה המערערת, הרי שבהתבסס על מקרים קודמים שהגיעו לפתחו של בית משפט נכבד זה, בסמכות כבוד בית המשפט להורות, כי דמי מזונות אלה הם ברי הפטר, כאמור בפרשת **קצקה** שהובאה לעיל. רעיון זה עוגן על ידי המחוקק גם בהוראות חוק חדלות פירעון, תחת סעיף 175(ב)(2), המאפשר מתן הפטר מחוב מזונות, בהינתן "נסיבות חריגות המצדיקות זאת".

²³ ס' 2-3 לחוק לתיקון דיני המשפחה (מזונות), התשי"ט-1959.
²⁴ ע"א 596/89 **חקק נ' חקק**, פ"ד מה(4) 749, פסק דינו של כב' המשנה לנשיא (בדימוס) אלון (1991) (להלן: "**פרשת חקק**").

²⁵ **פרשת סקוק**, לעיל ה"ש 16, בפס' 5 לפסק דינו של כב' השופט שטיין.

²⁶ בהקשר זה, המשיב יפנה לדעת המיעוט של כב' השופט הנדל בפרשת **סקוק** (ראו שם, בפס' 4 לפסק דינו).

²⁷ המשיב ידגיש, כי הוראות סעיף זה נשתמרו גם בחוק חדלות פירעון – ראו ס' 217 וכן התוספת השנייה לחוק, המפרטים את הדין בנושא.

20. יתרה מזו, המשיב סבור כי מתקיימות נסיבות חריגות בענייננו, שכן אין מדובר במושאי מזונות אנושיים. זאת, בצד ראיית מצבו הכלכלי המורכב וגילו המתקדם של המשיב, אשר הוכרו כנסיבות בעלות נפקות לשאלת ההחרגה, כפי שעולה בפרשות שצוינו לעיל – כל אלה יחדיו, בהכרח מכריעות את הכף לזכות המשיב.²⁸

21. המשיב יוסיף, כי בניגוד לטענות המערערת, אין לראות במעשיו משום חוסר תום לב, עת פעל בהתאם ללשון הפקודה. וכדברי בית המשפט העליון בפרשת ד.מ. נ' י.מ.: **"שמיטת החובות [...] על דרך של מתן הפטר – הינם בבחינת מעשה 'חסד' שהמחוקק התיר אותו"**.²⁹ לפיכך, קבלת טענות המערערת עשויה להעניק פרשנות רחבה להוראות החוק, יתר על המידה, כך שתימנע מהמשיב האפשרות לקבלת הפטר, כחלק מזכותו לשיקום כלכלי.

22. בהתייחס לאופן יצירת החובות והשימוש שעושים בתי המשפט בשאלת תום הלב של החייב, הביע פרופ' האן הסתייגות אישית, כפי שעולה בספרו **דיני חדלות פירעון: [...] יש להיזהר מאוד מן השימוש ב'חוסר תום לב ביצירת החובות' כמחסום בעד הליכים של חדלות פירעון"**.³⁰ לשיטתו, יש לצמצם את דרכו של חייב בהליך רק בנסיבות חמורות, דוגמת נטילת אשראי לצורך הימורים. אשר לבחינה השיפוטית של התנהלות זו מצד החייב, פרופ' האן סבור כי **"ראוי להזהיר ולהיזהר מפני שיפוטיות יתר הנובעת מן ההטיה האמורה שבראיית הדברים לאחור"**.³¹

23. עוד יצוין, בכתב הערעור טוענת המערערת כי התנהלותו הנוכחית של המשיב, קרי אי-תשלום התשלומים מעת ההכרזה עליו כפושט רגל, כמוה כהתנהגות בחוסר תום לב. אולם, לשיטת המשיב, יש לבחון את התנהגותו בשלב זה בצורה מצמצמת, בהתחשב בכך שהוכרז כפושט רגל על ידי בית משפט קמא. כך גם, בפרשת רוזנברג עמד כבוד השופט (כתוארו אז) רובינשטיין, על כך שבשלב זה חוסר תום לב יתקיים רק במצבים כמו הברחת נכסים, כשאין באפשרות החייב לפרוע את חובותיו, זלזול בנושים והקמת עסקי שווא – המשותף לכל אלה הוא ניצול לרעה של הליכי פשיטת הרגל.³² לאור האמור, נהיר כי אי העברת התשלומים החדשים אינו עולה כדי ניצול לרעה של ההליך ומובן כי מצבו הכלכלי הקשה של המשיב הביאו לכך.

²⁸ לעיל הי"ש 16.

²⁹ פרשת ד.מ. נ' י.מ., לעיל הי"ש 18, בפס' 29 לפסק דינו של כב' השופט (כתוארו אז) מלצר.

³⁰ האן דיני חדלות פירעון ב, לעיל הי"ש 8, בעמ' 882–885.

³¹ שם.

³² ע"א 3376/11 רוזנברג נ' כונס הנכסים הרשמי, פס' י"ז–י"ח לפסק דינו של כב' השופט (כתוארו אז) רובינשטיין (פורסם בנבו, 6.10.2013) (להלן: "פרשת רוזנברג").

24. ככל שבית המשפט הנכבד יסבור כי אכן דבק כשל בהתנהגותו של המשיב, הלה יטען כי אין מדובר בכשל מוסרי כבד דיו בכדי למנוע ממנו את זכותו להפטר מחובותיו. המשיב יבקש להקיש מסקנה זו מפרשת סקוק, במסגרתה פטר בית המשפט העליון ערבה לחוב מזונות מחובותיה, וזאת בהתחשב במידת הכשל המוסרי הנמוך יחסית שדבק בה.³³ כאמור, מובן כי יש לייחס חשיבות לעובדה שהכשל המוסרי המצדיק הימנעות מהפטרת חייב מחוב מזונות עניינו בהסתייגותו מחובה חוקית החלה עליו כלפי ילדיו.³⁴ בענייננו חובה זו אינה מתקיימת, שכן מדובר בבעלי חיים ולא בילדים אנושיים.

25. כאמור, המערערת ביקשה לעגן את טענתה גם באמצעות הוראות סעיף 128 לפקודה, שעניינו ב"הקצבה לזכאי במזונות". אולם, לשיטת המשיב, הטענות שהועלו לעיל תקפות גם ביחס להוראה זו – לשון הסעיף מתייחסת ל"חוב מזונות", אך בענייננו, ובהתאם להחלטת בית משפט קמא וההיגיון שבבסיסה, אין מדובר בחוב שכזה. יצוין, כי גם מבחינה מהותית, לא ניתן להרחיב את הגנת הסעיף למושאי תשלומים שאינם אנושיים. באופן זה, המחוקק בחר להותיר הוראה זו גם בחוק חדלות פירעון, ושם, בדברי ההסבר להצעת החוק עמד על תכלית ההוראה, לפיה יש לבצע איזון בין רווחת מי שמחייטם "תלויה בתשלום המזונות" לבין רווחת "משלם המזונות" ו-"פירעון חובות היחיד לנושיו". עוד, בהמשך מודגש, כי הדברים אמורים ביחס לזכאים למזונות "שהם במקרים רבים קטינים, ילדיו של היחיד".³⁵ לאור האמור, מתבקשת המסקנה כי לא ניתן לקבל פרשנות שונה מזו, לפיה המחוקק לא התכוון להגן על בעלי חיים – הן למקרא לשון הפקודה והן למקרא לשון חוק חדלות פירעון. נוסף על כך, כפי שיפורט בהמשך, המושג "קטינים" אינו מתייחס לבעלי חיים.

26. אשר להעדפת חובות כלפי המערערת לעומת חובות כלפי יתר הנושים, כאמור, גם מן הבחינה הלשונית, וכפי שקבע בית משפט קמא, הכספים אותם היה אמור המשיב להעביר למערערת אינם בגדר חוב מזונות. משכך, גם מן הבחינה המהותית, לא ניתן לקבל פרשנות לפיה תשלומים המיועדים לבעלי חיים יתקבלו בדין קדימה. הדבר נלמד גם בראי מגמת הצמצום של דין הקדימה בחוק חדלות פירעון³⁶ וכן מדברי ההסבר לסעיף 234 לחוק, המבהירים כי

³³ פרשת סקוק, לעיל ה"ש 16, בפס' 21 לפסק דינה של כב' השופטת וילנר.

³⁴ שם, בפס' 26 לפסק דינה של כב' השופטת וילנר.

³⁵ הצעת החוק, לעיל ה"ש 5, בעמ' 694.

³⁶ המשיב ידגיש, כי בחוק חדלות פירעון ביקש המחוקק לבכר את עקרון השוויון בשאלת החלוקה לנושים. על פי דברי ההסבר לסעיף 231 לחוק, שעוסק בסוגיית הקדימה, נקבע ש"החוק המוצע מבקש לחולל שינוי מהותי בנושא זה – לצמצם במידה רבה את דיני הקדימה". ראו דברי ההסבר להצעת החוק, לעיל ה"ש 5, בעמ' 717. לגישת המשיב מובן, כי להכרעה זו יש נפקות גם לאופן פרשנות "חוב המזונות" שבדיני החלוקה – יש לפרשו בדרך מצמצמת בהשוואה לאופן בו פורש במסגרת הפקודה.

תכליתו להגן על "האינטרס החברתי שבתשלום חובות אלה".³⁷ אינטרס חברתי זה, כפי שפורש בפסיקת בית המשפט העליון והוצג בהרחבה בכתב תשובה זה, אינו כולל תשלומים אלה ואף אינו ראוי שיכלול, ככל שעל כף המאזניים מונחת טובתם של נושים נוספים. הרחבה של מושג המזונות, באופן שיאפשר קבלת טענות המערערת, תפגע פגיעה קשה בזכויות הקנין של יתר הנושים.

27. המשיב ידגיש כי עקרונות הפרשנות שהוצגו לעיל בהקשר למושגים "מזונות" ו-"חוב מזונות" תקפים גם לכל טענה אחרת שתעלה המערערת ביחס לפקודה ולחוק, כדוגמת טענתה בהקשר לסעיף 172(1) לפקודה.

28. לסיכום פרק זה, על בית המשפט הנכבד ליצוק לתוך חוק חדלות פירעון פרשנות המקיימת את תכליתו הבסיסית – ליתן הפטר ולדאוג לשיקום החייב – ראו גם דבריו של פרופ' האן:

"[...] גם בעידן החקיקה החדשה והמקיפה בדיני חדלות פירעון, ראוי עדיין לבחון מהי הגישה השיפוטית שתידרש גם מכאן ולהבא בתחום זה. [...] כל חקיקה חדשה בתחום כלכלי דינמי זה, מקיפה ככל שתהיה, לא תוכל למצות את מלוא העניינים הצצים ומתעוררים באולמות השפיטה, עם מציאות שלא שיערנוה ועם באי כוח חדשנים בעצמם".³⁸

29. ביחס לאיזון הדרוש בין האינטרסים השונים – של החייב, המערערת, יתר הנושים והציבור – המשיב יטען, כי על בית המשפט הנכבד לקבוע שמבחינה נורמטיבית אין לאפשר העדפה של בעלי החיים, מקום שקידום האינטרסים בעניינם פוגע בבירור בזכויות של צדדים אנושיים. לכן, את פרשנות המושג "חוב מזונות" יש לקבוע בהתאם להקשר הנדון – בענייננו, מדובר כאמור בדיני פשיטת רגל וחדלות פירעון, להם השפעה מכרעת על היקף התפרשות המושג. אכן, המשיב התחייב בקשר חוזי עם המערערת וכפי שהודגש בפתח הדברים, עובדה זו אינה מוכחשת על ידו. יחד עם זאת, נסיבות חייו המצערות ומצבו הכלכלי הקשה – גם הם צריכים להילקח בחשבון. לפיכך, עמידה על לשון הוראות החוק וכוונת המחוקק מביאה למסקנה אחת ברורה – דין הערעור להידחות.

³⁷ שם, בעמ' 720.

³⁸ האן דיני חדלות פירעון א, לעיל ה"ש 8, בעמ' 185.

הסכם הגירושין ופרשנותו

30. בחלק זה, המשיב יטען, כי אין לקבל את טענות המערערת בכל הקשור ללשון ההסכם ופרשנותו, בראשן אפשרות ההכרה בתשלומים המוסכמים כ"דמי מזונות", ובבעלי החיים אותם גידלו כ"ילדים" לעניין זה.

31. בראשית דבריה, טוענת המערערת, כי לאור סעיף 12(ג) לחוק לתיקון דיני המשפחה (מזונות), צדדים לחוזה רשאים להסכים "בדבר מזונות גם אם העילה לחיוב במזונות מצויה מחוץ לדין המחייב". אולם, לשיטת המשיב, אין לקרוא סעיף זה במנותק מסעיפי חוק נוספים בצדו ולפיכך יש להקנות לסעיף זה פרשנות מוגבלת. אמנם, סעיף זה מתיר כריתת "הסכמים בדבר מזונות", אולם אלה מכוונים ל"מזונות קטין" או ל"מזונות בגיר" – זאת ניתן ללמוד, בין השאר, מהוראות סעיפים 3, 3א, 12(א)-(ב). בעוד שלמושג "אדם" אין הגדרה בדין הישראלי, הרי שלמונחים "קטין" ו-"בגיר" קיימת הגדרה. באופן זה, על פי חוק הכשרות המשפטית והאפוטרופסות, קטין הוא "אדם שלא מלאו לו 18 שנה" ובגיר הוא "אדם שמלאו לו 18 שנה".³⁹ מכאן, שאין באפשרות הצדדים להסכים בדבר מזונות על פי סעיף 12, כאמור, ככל שאלה אינם מתייחסים לקטין או לבגיר – קרי, הם מתייחסים בהכרח לאדם ולא לבעל חיים. דדוקציה זו תקפה גם לעניין סעיף 19(ג) לחוק זה, אותו מזכירה המערערת בכתב הערעור.

32. בקשר עם טענת המערערת בדבר מעמדו של חופש החוזים, המעוגן בסעיף 24 לחוק החוזים (חלק כללי), התשל"ג-1973 (להלן: "חוק החוזים"), ברור כי חופש זה אינו בלתי מוגבל. רעיון זה מעוגן היטב בפסיקה בישראל ונלמד, בין היתר, כפי העולה מקביעת כבוד השופט (בדימוס) זמיר בפרשת איגוד שמאי ביטוח בישראל:

"חופש החוזים, כמו כל זכות, עשוי להתנגש בזכויות אחרות

ובאינטרס הציבור. לכן ניתן וראוי להגביל אותו בדרך שתאזן

כראוי בין הזכויות והאינטרסים המעורבים".⁴⁰

בהקשר לעקרון זה, קבעה כבוד השופטת ברון בעניין ישנובסקי כי:

"עקרון יסוד בדיני החוזים הוא עקרון חופש ההתקשרות, ולי

עקרון זה מורה סעיף 24 לחוק החוזים (חלק כללי), התשל"ג-

1973 כי 'תוכנו של חוזה יכול שהיה ככל אשר הסכימו

³⁹ ס' 3 לחוק הכשרות המשפטית והאפוטרופסות, התשכ"ב-1962.
⁴⁰ בג"ץ 7721/96 איגוד שמאי ביטוח בישראל נ' המפקחת על הביטוח, פ"ד (3) 625, 632 (2001). (להלן: "פרשת איגוד שמאי ביטוח בישראל").

הצדדים'. [...] אמנם גם לכלל זה ייתכנו חריגים, שיצדיקו

בנסיבות מסוימות התערבות מצד בית משפט [...]".⁴¹

33. אשר לדרך פרשנות ההסכם, כפי שמורה לנו סעיף 25(א) לחוק החוזים, על בית המשפט לפרשו

"לפי אומד דעתם של הצדדים, כפי שהוא משתמע מתוך החוזה ומנסיבות העניין, ואולם אם

אומד דעתם של הצדדים משתמע במפורש מלשון החוזה, יפורש החוזה בהתאם ללשונו".

34. כאמור בפרשת הפטריארכיה הלטינית בירושלים, פרשנות חוזה תיעשה תחילה תוך

התחקות אחר אומד דעתם הסובייקטיבי של הצדדים, כפי שהוא משתמע מלשון החוזה

ומנסיבות כריתתו.⁴² בהקשר זה, ניתנת הבכורה ללשון החוזה ויפים ביחס לכך דבריה של

כבוד השופטת ברון בפרשת נורדן:

"אין חולק שהלשון מהווה נקודת מוצא לכל הליך פרשני, ובין

היתר נפסק כי כל זמן שלשון החוזה ברורה וחד משמעית וזו

מלמדת באופן מפורש מהו אומד דעתם הסובייקטיבי של

הצדדים, הבכורה בהליך הפרשני תינתן לה".⁴³

בעניין ההסכם דן, ניכר כי המילה "מזונות" נעדרת ממנו באופן מודע. לו המערערת והמשיב

היו רוצים להגדיר את התשלומים כ"דמי מזונות", הרי שהם היו מנסחים זאת באופן מפורש.

המשיב יטען, כי הם נמנעו מלעשות כן, כיוון שמדובר בבעלי חיים ולא בילדים אנושיים.

אמנם, בעלי החיים כונו על ידי הצדדים בהסכם כ"ילדיהם", אך זאת נעשה משום שמדובר

בכינויי חיבה בלבד.

35. בהתאם לכך, אומד דעתם של הצדדים בעת כריתת ההסכם היה, כי מדובר בהסכם תשלומים

סטנדרטי בין שני הצדדים לו. הסכם זה אינו נגוע בבעייתיות ולכן בית המשפט לענייני

משפחה בחר לאשרו. יתרה מזו, כאשר ביקשה המערערת לאתגר את הפרשנות

הסובייקטיבית, במסגרת ההליך שנדון בבית משפט קמא, נפסק כי לשון ההסכם והאינטרס

הציבורי אינם יכולים לסבול פרשנות זו – דהיינו, תשלומים תקופתיים עבור בעלי חיים אינם

יכולים להיתפס כתשלומי "מזונות ילד", שכן אין מדובר בילדים על פי הדין הקיים ואלה

אינם זכאים למזונות.

⁴¹ ת"א (מחוזי ת"א) 2311/06 ישינובסקי נ' בנק המזרחי-טפחות בע"מ, פס' 44 לפסק הדין (פורסם בנבו, 23.8.2016). (להלן: "עניין ישינובסקי").

⁴² ע"א 2232/12 הפטריארכיה הלטינית בירושלים נ' פארוואגי, פס' 14 לפסק דינה של כב' השופטת (כתוארה אז) חיות (פורסם בנבו, 11.5.2014). להלן: "פרשת הפטריארכיה הלטינית בירושלים".

⁴³ ע"א 87/15 נורדן נ' גרינברג, פס' 12 לפסק דינה של כב' השופטת ברון (פורסם בנבו, 16.10.2017) (להלן: "פרשת נורדן").

36. לחלופין, ככל שבית המשפט הנכבד יקבע כי אומד דעתם הסובייקטיבי של המערערות והמשיב בעת כריתת ההסכם אינו מובן, הרי שעליו לעבור לבחינת אומד דעתם האובייקטיבי. על כן עמדה כבוד השופטת ברון בפרשת פז חברת נפט בע"מ:

"[...] בנסיבות שבהן לשון החוזה אינה חד-משמעית [...] על הפרשן להתחקות אחר אומד דעתם של הצדדים על רקע כלל הוראות החוזה ובאמצעות בחינת הנסיבות החיצוניות לו".⁴⁴

להשלמת הדרך הפרשנית הראויה, חשובה במיוחד לענייננו קביעת כבוד המשנה לנשיא (כתוארו אז) ברק, בפרשת אפרופים שיכון ויזום (1991) בע"מ:

"התכלית האובייקטיבית של החוזה היא המטרות, האינטרסים והתכליות שחוזה מהסוג או מהטיפוס של החוזה שנכרת נועד להגשים [...] זהו מבחן אובייקטיבי. הוא מושפע מעקרון תום הלב וממערכת הערכים שהוא מבטא. הוא נגזר משיקולים של היגיון".⁴⁵

בהתאם לאמור בפרשות אלה, על התכלית האובייקטיבית להתיישב עם עקרון תום הלב ועם שיקולים של היגיון. אשר לשיקולי היגיון, המשיב סבור כי אין זה סביר שצדדים במצבם – קרי, בגילם המתקדם ובנסיבותיהם הכלכליות – יסכימו על קביעת תשלומי מזונות, המתנהגים כמו מזונות ילדים רגילים והגוזרים בעקבותיהם משמעויות הרות גורל כלפי מצבים עתידיים, דוגמת חדלות פירעונו של המשיב.⁴⁶ כמו כן, את דברים אלה ניתן להסיק בנקל, בהתחשב בכך שמדובר בבעלי חיים ולא בילדים אנושיים. אשר לעקרון תום הלב, כבר נקבע בפסיקת בית המשפט העליון כי "אחד מתפקידיו של עקרון תום הלב הוא לרכז את נוקשותו של הקשר החוזי, על רקע הנסיבות המיוחדות שנוצרו לגבי קשר זה".⁴⁷ בהמשך

⁴⁴ ע"א 1536/15 פז חברת נפט בע"מ נ' תחנת דלק חוואסה בע"מ, פס' 46 לפסק דינה של כב' השופטת ברון (פורסם בנבו, 8.2.2018) (להלן: "פרשת פז חברת נפט בע"מ").

⁴⁵ ע"א 4628/93 מדינת ישראל נ' אפרופים שיכון ויזום (1991) בע"מ, פ"ד מט(2) 265, 313 (1995). (להלן: "פרשת אפרופים שיכון ויזום (1991) בע"מ").

⁴⁶ בהקשר זה ראו גבריאלה שלו דיני חוזים – החלק הכללי 113 (2005), במסגרתו היא מזכירה את דברי כב' השופטת בן פורת בע"א 554/83 "אתא" חברה לטכסטיל בע"מ נ' עיזבון המנוח זולוטוב, פ"ד מא(1) 282, 322 (1987), לפיהם כדי לאמוד את דעתם של צדדים לחוזה "מותר ואף צריך להיעזר בכללי הגינות, המקובלים על הבריות".

⁴⁷ ע"א 1966/07 אריאל נ' קרן הגמלאות של חברי אגד בע"מ, פס' 41 לפסק דינו של כב' השופט (בדימוס) דנציגר (פורסם בנבו, 9.8.2010) (להלן: "פרשת אריאל").

פרשה זו, נקבע כי "עקרון זה מהווה ביטוי משפטי לעקרונות מוסריים ותמציתו מתבטאת בדרישה לנהוג כלפי הצד האחר לחוזה באנושיות, יושר והגינות".⁴⁸

37. לעמדת המשיב, נסיבות המקרה שבעניינינו הן בוודאי מהוות נסיבות מיוחדות ביותר. אלה, כאמור, צריכות להשליך על אופן הסקת אומד דעתם האובייקטיבי של הצדדים – באופן זה, בקשת המערער מתעלמת ממצוקתו המוכחת של המשיב; מן העובדה כי מדובר בחוב עבר; מקיומם של חובות משמעותיים נוספים כלפי מספר רב של נושים; וכן העובדה כי במהלך תקופת הצטברות החוב הצליחה המערערת, כמו גם בעלי החיים האהובים, להתקיים בכבוד. עמידה על דרישתה בנסיבות אלה, כמוה כהתנהגות המתעלמת מסטנדרטים של אנושיות, יושר והגינות. בהתחשב בכך, לשיטת המשיב, בית המשפט הנכבד מתבקש לקבל את הפרשנות לפיה הצדדים לא הסכימו על אודות הגדרת התשלומים כ"מזונות".

38. למעלה מכך, כטיעון חלופי, גם אילו לשון ההסכם הייתה כוללת במפורש את המושג "מזונות", לא ניתן היה לקבל אותה. זאת, בהתחשב בהוראת סעיף 12 לחוק לתיקון דיני משפחה (מזונות), והתייחסותו לאוכלוסיית זכאים בני אנוש. יפים לעניין זה דבריו של כבוד השופט (כתוארו אז) ג'ובראן בפרשת **בנק דיסקונט לישראל בע"מ**, במסגרתה קבע כי **"חזקת-תכלית נוספת בפרשנות חוזים [...] היא החזקה שתכלית החוזה היא לקיום מותר של החוזה, וכי היא אינה עומדת בניגוד לדבר חקיקה"**.⁴⁹ בהתאם, מובן כי השימוש במונח "מזונות" בהקשר למוטבים שאינם בני אנוש, אינו יכול להתקבל כשימוש לגיטימי. שכן, הדבר עומד בסתירה לאמור בסעיף 12 שלעיל. נוסף על כך, וכפי שפורט בהרחבה בפרק הקודם, הרי שפרשנות זו אינה יכולה להתקבל גם כך, בכל הקשור להליך חדלות הפירעון ופרשנות החוק המסדיר אותו.

39. גם בהתאם ללשון סעיף 25(ב) לחוק החוזים, על בית המשפט להעדיף פרשנות המאפשרת את קיומו של ההסכם. לפיכך, המשיב יבקש לטעון, כי הדרך לקיים את החוזה היא זו בה בחר לפסוע בית משפט קמא – לפיה, מדובר בתשלומים אשר אינם עולים כדי "מזונות ילד", אלא אך בהתחייבות חוזית רגילה הקובעת הסדר תשלומים בין שני צדדים להסכם.

40. למען השלמת התמונה, המשיב יטען את המובן מאליו – כי לא כל הסכם יכול לעמוד. טענה זו נלמדת, בין היתר, למקרא סעיף 30 לחוק החוזים, שעניינו ב"חוזה פסול". כוחם של צדדים לעצב הסכמים ביניהם אינו כולל את אלה שכריתתם, תכנם או מטרתם עשויים להיות בלתי

⁴⁸ שם, בפס' 35.

⁴⁹ ע"א 1062/09 **בנק דיסקונט לישראל בע"מ נ' ד"ר ברוך בינר**, פס' 16 לפסק דינו של כב' השופט (כתוארו אז) ג'ובראן (פורסם בנבו, 27.3.2012). (להלן: **"פרשת בנק דיסקונט לישראל בע"מ"**).

חוקיים, בלתי מוסריים או סותרים את תקנת הציבור. שיקולים אלה מוצאים את מקומם גם בפרשנותו של חוזה. בהקשר זה, ציין כבוד הנשיא (בדימוס) ברק בספרו **פרשנות במשפט** כי:

”בהיעדר תכלית סובייקטיבית משותפת הנוגדת את התכלית האובייקטיבית, על הפרשן ליתן לחוזה אותו מובן המגשים את החקיקה, המוסר ותקנת הציבור. בכך נוצרת הרמוניה בין החוזה לבין דברי החקיקה, בין האוטונומיה של הפרט לבין שאר ערכיה של שיטת המשפט.”⁵⁰

41. כפי שנטען לעיל, אין בכוונת המשיב לטעון כי ההסכם בינו לבין המערערת בטל בכללותו. אלא, כי צדק בית משפט קמא בכך שדחה את פרשנותה המוצעת של המערערת. המשיב סבור, כי **קבלת פרשנות**, לפיה יש להגדיר את התשלומים בתור “מזונות ילד”, כמוה כסטייה מהותית מן הדין הקיים. בעל חיים, אף בהיותו חיית מחמד, אינו יכול לזכות בסטטוס של “ילד”, בהיעדר עיגון חוקי לכך. זאת, בייחוד, בהתחשב בעובדה כי הדבר מביא לפגיעה בבני אדם של ממש, ביניהם המשיב ונושיו.

42. לעניין הטענה בדבר האפשרות ל”קיפוח” בדיעבד, כפי שמעלה כיום המערערת, יטען המשיב כי אין מתקיים קיפוח מקום בו כוונת הצדדים בעת כריתת ההסכם הייתה להעניק לו משמעות של תשלומים רגילים, להבדיל מ”דמי מזונות”. כאמור, ניסיונה של המערערת לטעון כי ההסכם הובן ככזה המטיל חובת מזונות, לוקה בחוסר תום לב מובהק, בין היתר, לאור מועד העלאת הטענה – מספר שנים לאחר כריתת ההסכם, ומן הסיבה הפשוטה כי ברצונה להעדיף את ההתחייבויות החוזיות כלפיה, לעומת התחייבויות אחרות כלפי נושים אחרים (דבר המהווה העדפת נושים פסולה). כפי שכותבת פרופ' גבריאלה שלו בספרה **דיני חוזה**:

”עקרון תום-הלב חל, כידוע, במשפטנו בכל שלבי עריכתו וקימו של חוזה. תחולתו ההיקפית הרחבה מאפשרת הפעלתו והתערבות באמצעותו בחוזה שערכו הצדדים מתוך רצון חופשי והסכמה מלאה, הן בשלב המשא ומתן, הוא השלב שבו מתגבשים רצונות הצדדים ומנוסחות תניות החוזה, והן בשלב קיום החוזה והתנהגות על-פיו.”⁵¹

43. בהליכי חדלות פירעון, חל איסור מוחלט להעדיף נושה זה או אחר על פני יתר הנושים, כך הוסדר בסעיף 98 לפקודה. הגם שמדובר בנטייה טבעית להעדיף נושים כדוגמת בני משפחה,

⁵⁰ אהרן ברק **פרשנות במשפט** כרך רביעי – פרשנות החוזה 129 (2001).
⁵¹ גבריאלה שלו **דיני חוזה – החלק הכללי: לקראת קודיפיקציה של המשפט האזרחי** 56 (2005).

ביקש המחוקק למנוע מצב של אי שוויון בפירעון החובות. הדבר בא לידי ביטוי גם בסעיף 219 לחוק חדלות פירעון. **החידוש בסעיף זה הינו בביטול הדרישה לכוונת העדפה וכן במתן התייחסות לנושה, שהוא בגדר "קרוב" של החייב.** כפי שמבקשת המערערת.

44. לסיכום פרק זה, יודגש כי הן מבחינה סובייקטיבית והן מבחינת אובייקטיבית, הפרשנות הראויה להסכם בין המערערת לבין המשיב, כי אין מוטלת על המשיב חובת תשלום "מזונות" כלפי בעלי החיים האמורים. בהתאם, בית המשפט הנכבד מתבקש שלא לסטות מהכרעתו הנכונה והצודקת של בית משפט קמא בסוגיה זו, וזאת לאור הנימוקים שהעלה המשיב.

פגיעה בזכויות ומעמדם של בעלי החיים

45. מטרת חלק זה היא להפריך את טענותיה של המערערת בכל הקשור לזכויותיה שלה או לפגיעה ברגשות, וכן בעניין השינויים התפיסתיים במעמדם של בעלי החיים בישראל. כל זאת, בהתבסס על החוק הישראלי, פסיקת בית המשפט העליון וכן כתיבה אקדמית בנושא.

46. כנקודת מוצא לחלק זה, המשיב יטען, כי הדין הישראלי אינו מקנה לבעלי החיים מעמד הכולל זכויות עצמאיות. כל ניסיון לאמץ הכרה ב"זכויות בעלי חיים", כמוהו כסטייה מדבר המחוקק ומהלכות שפסק בית המשפט העליון בעבר. כך, למשל, כבר בפרשת חמת גדר, קבע כבוד השופט (כתוארו אז) חשין כי:

"האסכולה המעניקה 'זכויות' לבעלי-חיים אינה מקובלת, לא

בחקיקה ולא בהלכה".⁵²

ובהמשך, גם בפרשת "תנו לחיות לחיות", קבעה כבוד השופטת (כתוארה אז) חיות כי:

"ככל שמדובר בפגיעה בזכויותיהם של הכלבים כבעלי חיים,

אין מקום לדבר על זכויות חוקתיות שכן בישראל ואף בעולם

טרם הוכרעה השאלה האם יש להכיר בבעל חיים כאישיות

משפטית הקונה זכויות לעצמה דוגמת גופים לא-אנושיים

אחרים כגון תאגידיים, אוניות, אוניברסיטאות וערים. [...]

הגישה המשפטית הרווחת בארץ וגם בעולם רואה בבעלי

החיים סוג של קניין פרטי, אשר בני האדם חבים כלפיהם

בחובות מסוימות שעיקרן באיסור לענותם, להתעלל בהם או

⁵² רע"א 1684/96 עמותת "תנו לחיות לחיות" נ' מפעלי נופש חמת גדר בע"מ, פ"ד נא(3) 832, 858 (1997) (להלן: "פרשת חמת גדר").

להתאכזר אליהם, להוציא המתה לצרכי מאכל אדם ולהוציא

עריכת ניסויים שהותרו בחוק⁵³.

47. יצוין, כי החוק במדינת ישראל אינו מגדיר מיהו אדם. אולם, בהתאם להוראת סעיף 1 לחוק הכשרות המשפטית והאפוטרופסות, נקבע שהאדם הוא שכשר לזכויות ולחובות. בשונה מכך, חוק צער בעלי חיים⁵⁴ מספק הגדרה למושג "בעל חיים". בהתאם לסעיף 1 בחוק זה, בעל חיים הוא "בעל חוליות למעט אדם". הגדרה זו יוצרת הבחנה פוזיטיבית ברורה, בדרך שיורית, בין בעלי החיים לבני האדם. משכך, ובהתאם לפסיקה האמורה בפרשות חמת גדר ו"תנו לחיות לחיות", הרי שבעלי חיים אינם כשרים לזכויות ולחובות.

48. כמוצא ראשון לטענותיה, גורסת המערערת, כי ההגנה על בעלי החיים נובעת מזכויותיה שלה. כלומר, לבעלי החיים אין זכויות עצמאיות וההגנה עליהם היא תוצר של פגיעה בבני אדם – ובענייננו, פגיעה בזכותה של המערערת לחיי משפחה. אכן, לבעלי חיים אין זכויות עצמאיות, כאמור, אך גם טענת המערערת אשר לזכויותיה שלה, אינה יכולה להתקבל בענייננו. זאת, משום שאין בנמצא בדין הישראלי הרחבה של הזכות לחיי משפחה, במובנה כזכות חוקתית, גם לעניין בעלי חיים. באופן משתמע, דרישה זו של המערערת, כוללת גם הרחבה של הזכות להורות. אמנם, זכות זו הורחבה ל"כל דרכי ההפריה והלידה", אך מן המפורסמות כי אלה מתייחסות לעובר אנושי.⁵⁵

49. זאת ועוד, אין ממש גם בטענת המערערת בכל הקשור לחופש העיצוב של המסגרת המשפחתית. לדעת המשיב, יש להבחין בין יכולתם של בני זוג לנהל את ביתם כראות עיניהם, בדרך המתיישבת עם ערכיהם והשקפת עולמם (בענייננו, על-ידי הבעת חיבה עמוקה כלפי בעלי החיים שברשותם), לבין יכולתם להעניק להם סטטוס משפטי היוצר נפקויות כלפי הזולת. כאמור, בענייננו ההכרה בבעלי החיים כזכאי מזונות כמוה כהעדפתם על פני שיקומו הכלכלי של המשיב ועל פני זכויותיהם הכלכליות של נושיו האנושיים.

50. כדי להצדיק את טענתה, המערערת מבקשת להיתלות במגמות שהובעו בפסיקה, שעניינן הכרה בהורות שאינה טבעית, אשר בנויה על בסיס הסכמי. כאן המקום להדגיש, כי גם בטענה זו אין ממש, וזאת ממספר טעמים: ראשית, במאמרו של ד"ר מרגלית, אותו בחרה המערערת

⁵³ בג"ץ 6976/04 עמותת "תנו לחיות לחיות" נ' שר החקלאות ופיתוח הכפר, פס' 9 לפסק דינה של כב' השופטת (כתוארה אז) חיות (פורסם בנבו, 1.9.2005) (להלן: "פרשת תנו לחיות לחיות").

⁵⁴ חוק צער בעלי חיים (הגנה על בעלי חיים), התשנ"ד-1994 (להלן: "חוק צער בעלי חיים").

⁵⁵ אהרן ברק "חוקת המשפחה – היבטים חוקתיים של דיני המשפחה" משפט ועסקים טז 13, 42 (2013). ראו גם בג"ץ 4293/01 משפחה חדשה נ' שר העבודה והרווחה (פורסם בנבו, 24.3.2009), במסגרתו נדונה בהרחבה הזכות החוקתית לחיי משפחה. לכל אורכו של פסק הדין מוזכרת זכות זו ביחס לילדים, בני אדם והמיין האנושי. מיותר להזכיר, שוב, כי בעלי חיים אינם נכללים תחת מין זה.

לאזכר בכתב הערעור מטעמה, על אודות האפשרות לקביעת הורות משפטית על דרך ההסכמה – ניכר, כי כוונת המחבר היא להורות על ילדים אנושיים.⁵⁶ משכך, האנלוגיה המלאכותית שהמערערת מבקשת לערוך אינה יכולה להתקבל, שכן מדובר בשינוי תפיסתי משמעותי. לא זו אף זו, במאמר נוסף פרי עטו (באותו הנושא), ד"ר מרגלית מדגיש כי לטעמו **"אין לאפשר הסכמה פרטית וחופש חוזים מלא ולא מפוקח בידי הצדדים השונים להורות הנרקמת"**.⁵⁷ בדרך של קל וחומר, מובן כי דברים אלה תקפים, ביתר שאת, בעניין "הורות" הסכמית על בעלי חיים. **שנית**, יודגש כי הפסיקה אותה מאזכרת המערערת, כלל אינה מחייבת את בית המשפט הנכבד, שכן מדובר בפסיקת בית משפט לענייני משפחה, ובייחוד משקיימת הלכה נוגדת בנושא, כפי שקבע בית המשפט העליון **בפרשת משרד הרווחה והשירותים החברתיים**. בפרשה זו נבחנה הכרה בהורות הסכמית נטולת זיקה ביולוגית, זיקת אימוץ או זיקה לזיקה – כבוד השופט הנדל (בהרכב מורחב), קבע כי לא ניתן להכיר בהורות זו – לא מכוח חוק ולא מכוח צו הורות פסיקתי. בהתייחס לחלק שרלוונטי במיוחד לענייננו, קבע כבוד השופט הנדל:

"הייתי מרחיק לכת ואומר כי ההסכם כפי שמוצע במתכונתו

הנוכחית – עם כל כוונותיהם הטובות של המעורבים – אינו

הסכם כלל. הסיבה לכך היא כי השאיפה העומדת בבסיסו היא

ליצור מעמד אישי, לא רק של המבקשת כהורה אלא גם של

התינוקת כילדה".⁵⁸

כאמור, בדרך של קל וחומר, לא מן הנמנע שקביעתו תקפה גם לענייננו – אם בהקשר לילדים אנושיים לא ניתן להכיר בהורות הסכמית, ברי כי הדבר תקף באופן מובהק גם בעניינם של בעלי חיים, שאינם בני אנוש. כפועל יוצא, לא ניתן להעניק מעמד אישי של "ילד" או "הורה" ללא עריכת פרוצדורה המוסדרת בחקיקה ראשית, על דרך האימוץ או בהיעדר קשר ביולוגי – האפשרות השנייה אינה אפשרית מן ההיבט הפיזי והאפשרות הראשונה אינה מוכרת בשיטת המשפט הישראלית.

⁵⁶ יחזקאל מרגלית "לקראת קביעת הורות משפטית בהסכמה בישראל" משפטים מב 835, 836 (2012).
⁵⁷ יחזקאל מרגלית "על קביעת הורות משפטית בהסכמה כמענה לאתגרי קביעת הורות המשפטית בעת החדשה" דין ודברים ו 553, 598 (2012).

⁵⁸ בע"מ 1118/14 פלונית נ' משרד הרווחה והשירותים החברתיים, פס' 20 לפסק דינו של כב' השופט הנדל (פורסם בנבו, 1.4.2015). (להלן: "פרשת משרד הרווחה והשירותים החברתיים").

51. עוד יצוין, כי גישת המערערת אינה מובנת מאליה כלל וכלל. זאת, בין היתר, לאור תפיסת המחוקק, לפיה בעלי חיים הם רכוש הנתון לבעליו.⁵⁹ טיעון זה הועלה בהקשר לחוק חדלות פירעון, במסגרתו קבע המחוקק, כי חיות מחמד הן **"נכסים שאינם חלק מקופת הנשייה"**. לגישת המחוקק, מעמדן הוא כמעמד של **נכסים** נוספים, דוגמת מצרכי מזון בסיסיים (סעיף 1 לתוספת השנייה לחוק); חפצי לבוש חיוניים (סעיף 2 לתוספת השנייה לחוק); וכן כלי רכב הדרוש לשם תעסוקה (סעיף 4 לתוספת השנייה לחוק).

52. למעלה מן הצורך, יובהר כי גם אם תורחבנה בעתיד זכויות המערערת **על ידי המחוקק**, או כעת על ידי בית המשפט הנכבד, הרי שהזכות לחיי משפחה, ככל זכות, היא זכות יחסית ויש לאזן אותה מול אינטרסים וזכויות מתנגשים.⁶⁰ כפי שהמשיב טען בהרחבה, בפרק בנושא חדלות הפירעון, בערעור זה מדובר באינטרס נוגד חשוב מאין כמותו – שיקומו הכלכלי של המשיב והגנה על נושים אנושיים אחרים. כיוון שמדובר ברבדים הפריפריאליים של הזכות לחיי משפחה, הרי שמידת ההגנה אשר יש לספק למערערת היא פחותה בהרבה, בוודאי לאור זהות בעלי האינטרסים הנוגדים והעובדה כי מדובר בבעלי חיים.⁶¹

53. כטענה חלופית, טוענת המערערת כי יש להגן על בעלי החיים שבענייננו מתוקף הזכות החוזית שהיא והמשיב בחרו להעניק להם. אולם, גם טענה זו אינה יכולה לעמוד למערערת. כאמור, אין הוראה בחוק הקובעת, כי בעלי חיים כשרים להחזיק בזכויות. בהתאם לכך, הרי שאין ביכולתם של בעלי חיים להחזיק בזכויות חוזיות. לגישת המשיב, ישנו פער עמוק בין הבעת חיבה עמוקה ורגשות כנים כלפי בעלי חיים, דבר שייתכן כי הוא מקובל בתאים משפחתיים רבים, לבין הענקת זכויות וחובות משפטיות. ניכר, כי אין ביכולתם של צדדים לחוזה לפרוץ הסכמות חוקיות ברורות ובסיסיות בדרך זו, כפי שמנסה המערערת להציג.

54. כטענה חלופית נוספת, מבקשת המערערת לגזור הגנה על בעלי חיים מן ההגנה על רגשותיהם של בני אדם. אכן, אינטרס ציבורי זה הוכר, במידה מסוימת, בפסיקת בית המשפט העליון. כך, בין היתר, **בפרשת חורב**,⁶² וכן בעניינים נוספים דוגמת **פרשת ש.י.ן**.⁶³ שיקול זה אף הוזכר בקצרה בהקשר לבעלי חיים – כך, **בפרשת נח** קבעה כבוד השופט שטרסברג-כהן כי: "[...] **יש הסבורים כי ההתמודדות עם צער בעלי החיים אינה מאבק על אינטרס של בעלי החיים**

⁵⁹ בג"ץ 9232/01 "נח" ההתאחדות הישראלית של הארגונים להגנת בעלי חיים נ' היועץ המשפטי לממשלה, פ"ד נז(6) 212, 228 (2003) (להלן: "פרשת נח").

⁶⁰ בג"ץ 7444/03 דקה נ' שר הפנים, פס' 14 לפסק דינה של כבי השופטת (בדימוס) פרוקציה (פורסם בנבו, 22.2.2010).

⁶¹ ברק, "חוקת המשפחה – היבטים חוקתיים של דיני המשפחה", לעיל ה"ש 55, בעמ' 30.

⁶² בג"ץ 5016/96 חורב נ' שר התחבורה, פ"ד נא(4) 1 (1997). (להלן: "פרשת חורב").

⁶³ בג"ץ 5432/03 ש.י.ן – לשוויון ייצוג נשים נ' המועצה לשידורי כבלים ולשידורי לוויין, פ"ד נח(3) 65 (2004) (להלן: "פרשת ש.י.ן"). לפסיקה עדכנית יותר בנושא ראו, למשל, דני"פ 7383/08 אונגרפלד נ' מדינת ישראל, פס' 26 לפסק דינו של כבי המשנה לנשיאה (בדימוס) ריבלין (פורסם בנבו, 11.7.2011).

בלבד, כי אם גם ביטוי לכבוד האדם ולהתחשבות ברגשות הזולת המעוניין להגן על בעלי החיים". יחד עם זאת, ככל שיקול אחר, אינטרס זה אינו בלתי מוגבל, בוודאי ככל שמדובר באינטרסים נוגדים אשר חזקים ממנו – בהם, הגנה על בני אדם. בפסיקת בית המשפט העליון נקבע, כי ככל שמדובר בפגיעה ברגשות לעומת זכויות אדם אחרות, יש לבצע ביניהן איזון אנכי.⁶⁴ כידוע, בשונה מאיזון אופקי בין זכויות מתנגשות, במסגרתו נעשה ניסיון להפחית את הפגיעה בכל אחת מהן, הרי שבענייננו על האינטרס בדבר הגנה על רגשות, עקב פגיעת מה בבעלי חיים, לסגת ככל האפשר מפני הפגיעה בזכויות נוגדות. טענה זו מבוססת על היותו אינטרס ציבורי בעל משקל מוגבל, אשר יזכה למקום רק בעת קיומה של פגיעה "קשה, חמורה ורצינית".⁶⁵ לאור האמור, המשיב יטען כי זכותו לשיקום חייו מבחינה כלכלית, וכן זכויותיהם של יתר הנושים, בוודאי גוברות על אי אלו אנשים שקיים פוטנציאל בלבד, כי ייפגעו רגשית כתוצאה מאי הגדרת התשלומים כ"מזונות ילדים". זאת, כאמור, בהתחשב בנסיבות המקרה המצערות, לרבות מצבו הכלכלי של המשיב.

55. ביחס לרעיון ההגנה על רגשות, המשיב יוסיף, כי קיימות גישות המבקשות לצמצם עד מאוד את ההגנה על רגשות ואף לבטלה כליל. לא מן הנמנע כי אלה תקפות, ביתר שאת, ביחס לפגיעה ברגשות בהקשר לבעלי חיים (בהשוואה, למשל, לפגיעה ברגשות קהלים דתיים). גם במאמר שפרסם פרופ' כשר, בעקבות פרשת מיטראל בע"מ,⁶⁶ הוא ביקש לעמוד על הקושי הטמון בהגנה מפני פגיעה ברגשות. לדבריו, לא בטוח כי במצבים אלה כלל מתקיימת פגיעה במובנה המקובל, כגריעה מסוימת מערכו של הנפגע. משכך, הוא בוחר להתייחס למעשי "פגיעה", ככאלה היוצרים הרגשה רעה בקרב ה"נפגע".⁶⁷ לתפיסתו של פרופ' כשר, במדינה דמוקרטית – כמסגרת הוגנת לקיום השותפות האזרחית – לא ניתן לקיים הגנה על אזרחים מפני אותן הרגשות רעות, ובמילותיו של פרופ' כשר:

"אין פרהסיה המסוגלת לעמוד באותה מידה בדרישותיו של כל

אזרח ואזרח לחסן אותו מפני הרגשה רעה העלולה להיגרם לו

ברשות הרבים אם ייתקל בתופעה שאינה לרוחו".⁶⁸

תפיסה זו הכתה שורשים גם בפסיקה בישראל, בין היתר, בפרשת ש.י.ן לעיל, בקביעה כי "ערכי היסוד של שיטתנו תובעים פיתוח סבולת ועמידה איתנה כלפי דעות נוגדות ואף

⁶⁴ פרשת ש.י.ן, שם, בפס' 19 לפסק דינה של כב' השופטת (בדימוס) דורנר.

⁶⁵ שם, בפס' 15–19 לפסק דינה של כב' השופטת (בדימוס) דורנר.

⁶⁶ בג"ץ 3872/93 מיטראל בע"מ נ' ראש הממשלה ושר הדתות מר יצחק רבין, פ"ד מז(5) 485 (1993) (להלן: "פרשת מיטראל בע"מ").

⁶⁷ אסא כשר "פגיעה ברגשות וטובת הכללי" משפט וממשל ב 289, 292 (1994).

⁶⁸ שם, בעמ' 295–296.

שקריות",⁶⁹ או בפרשת ראם מהנדסים קבלנים בע"מ, במסגרתה נקבע כי "הסובלנות היא ערך מרכזי בסדר הציבורי. אם כל יחיד בחברה דמוקרטית יבקש לממש את מלוא מאווייו, סופה של החברה שלא תוכל לממש את מיעוטם של המאוויים".⁷⁰

56. טענה חלופית נוספת, אותה מבקשת המערערת לבסס, נוגעת לעצם השינוי במעמדם של בעלי החיים. בעשותה כן, גלומה דרישתה כי בית המשפט הנכבד יקבע על דרך חקיקה שיפוטית את הדין הישראלי בנושא – הן לעניין כשרותם של בעלי חיים לשאת בזכויות ובחובות משפטיות והן לעניין זכאותם במזונות מ"הוריהם", והעדפתם בהקשר להליכי חדלות פירעון.

57. עיגון עיקרי למעמדם המצוי של בעלי חיים, נמצא בחוק צער בעלי חיים. תכליתו של חוק זה, לפי דברי ההסבר להצעת החוק המקורית, היא "מניעת התאכזרות לבעלי חיים ופיקוח על ניסויים הנערכים בבעלי חיים".⁷¹ דברים אלה הודגשו גם על ידי יוזם החוק, חבר-הכנסת פורז, עת שהציג את הצעת החוק בפני מליאת הכנסת (פרוטוקול הישיבה מצורף כנספח מש/3 לכתב התשובה), לפיו: "חברה מתוקנת ונאורה צריכה, כמובן, לדאוג לבני אדם, אבל היא צריכה גם למנוע התאכזרות והתעללות בבעלי חיים".⁷²

אם כך, המחוקק קבע כי האינטרס הציבורי דורש שהחברה תדאג לרווחתם של בעלי החיים. כלומר, לא מדובר בזכות העומדת בפני עצמה, דוגמת זכותו של האדם לכבוד או לשוויון. זאת, כאמור, לאור העובדה כי בעלי חיים אינם כשרים לזכויות ולחובות בשיטת המשפט הישראלית.

58. על התכלית המוזכרת לעיל, ניתן ללמוד גם מסעיפיו השונים של חוק צער בעלי חיים. כך, למשל, סעיפים בחוק זה קובעים איסור בדבר התעללות,⁷³ איסור נטישה,⁷⁴ איסור עקירת ציפורניים⁷⁵ ואיסור המתה ברעל.⁷⁶ המשותף לסעיפים אלה, כאמור, הוא דאגה לרווחתם של בעלי החיים ומניעת פגיעה בהם שלא לצורך. מדובר באינטרס ציבורי בלבד, אשר זכה להגנה בדרך של עיגון סנקציה פלילית בשל פגיעה בו.⁷⁷

59. המשיב ידגיש, כי גם ההגנה שמעניק הדין לבעלי חיים מהווה הגנה יחסית בלבד, אשר מושפעת מצרכיו של המין האנושי. כך, למשל, אפשר לבצע המתת חסד לבעלי חיים,⁷⁸ וכן

⁶⁹ פרשת ש.י.ן, לעיל ה"ש 63, בפס' 15 לפסק דינה של כב' השופטת (בדימוס) דורנר.
⁷⁰ ע"א 105/92 ראם מהנדסים קבלנים בע"מ נ' עיריית נצרת עילית, פ"ד מז(5) 189, 215 (1993).

⁷¹ ראו דברי הצעת החוק, לעיל ה"ש 5.

⁷² פרוטוקול ישיבה מס' 173 של הכנסת ה-13, 144 (11.1.1994).

⁷³ ס' 2 לחוק צער בעלי חיים.

⁷⁴ שם, בס' 2א לחוק.

⁷⁵ שם, בס' 2ב לחוק.

⁷⁶ שם, בס' 4 לחוק.

⁷⁷ שם, בס' 17(א) לחוק.

⁷⁸ שם, בס' 1א2(ב) לחוק.

תחולת החוק כולו מסויגת, ככל שמדובר בהמתת בעלי חיים לצרכי מאכל אדם או לשם ניסויים בהם.⁷⁹ בהקשר זה, קבע כבוד השופט (כתוארו אז) חשין **בפרשת חמת גדר** כי:

“רק גרימת סבל בלתי מוצדקת ושלא-לצורך תעשה התעללות,

התאכזרות או עינוי. ואילו אם יימצא הצדק למעשה, לא תקום

עבירה ולא תהיה עוולה”⁸⁰.

60. לעומת ערכם היחסי של בעלי החיים, הרי שמעמדם של ילדים אינו ניתן לביטול מוחלט, משל היו חפץ. ברי, כי עצם תפיסת המחוקק את בעל החיים כרכוש, מלמדת כי היא רחוקה מאוד מתפיסתו את זכויות הילד. בשונה מבעלי חיים, **ילדים נתפסים כסובייקטים בעלי זכויות אינהרנטיות ובלתי ניתנות לביטול מעצם קיומם**. בוודאי, אין הם נחשבים לרכוש כמו בעלי חיים. יפה לעניין זה, קביעתו של כבוד השופט פוגלמן **בפרשת משרד הרווחה ירושלים**:

“עיקרון טובת הילד משמיע לנו עוד מראשית פסיקתו של בית

משפט זה כי הילד איננו אובייקט השייך להוריו, אלא הוא בעל

אינטרסים וצרכים עצמאיים משלו”⁸¹.

61. בהתאם לכך, המשיב סבור, כי מתקיימת שונות אינהרנטית בין בני האדם לבין בעלי החיים, ולא בכדי.⁸² שונות זו חולשת על כל ניסיון לטעון, כי מעמדם של בעלי החיים צריך להשתנות – מפונקציות שיש להפגין כלפיהן חמלה אל מעמד של יצורים אוטונומיים ובעלי זכויות זהות לאלה של בני המין האנושי. בהקשר לערעור זה, שונות מובהקת זו גוברת על בקשתה של המערעת להכיר בבעלי החיים כילדים, לצורך ההכרה בתשלומים כמזונות ילדים.

62. זאת ועוד, המערעת מציגה בהרחבה בכתב הערעור את השינויים התפיסתיים שנערכו בארץ ובעולם, אשר למעמדם של בעלי חיים. המשיב סבור, כי על בית המשפט להימנע מלהרחיב את מעמדם של בעלי חיים, במידה המבוקשת על ידי המערעת, שכן מדובר בסוגיה חברתית-תרבותית עמוקה, שראוי כי תוסדר על ידי המחוקק. בהקשר זה, רלוונטיים דבריו של נשיא בית המשפט העליון (בדימוס), פרופ' אהרן ברק, לפיו:

⁷⁹ שם, בס' 22 לחוק.

⁸⁰ **פרשת חמת גדר**, לעיל ה"ש 52, בעמ' 852.

⁸¹ רע"א 3411/16 פלוני נ' **משרד הרווחה ירושלים**, פס' 17 לפסק דינו של כב' השופט פוגלמן (פורסם בנבו, 20.6.2016). (להלן: **“משרד הרווחה ירושלים”**).

⁸² בהקשר זה, רלוונטיים ביותר דבריו של הפילוסוף יורגן הברמאס (Habermas), לפיו: **“אמנם גם החיות נכנסות למעגל הנהנים מחובות מוסריים שאנו חייבים לכבד במגעינו עם יצורים בעלי יכולת לסבול מפאת עצמם ולמענם. עם זאת, אין הן שייכות לעולמם של בני החברה המפנים זה לזה צווים ואיסורים שזכו להכרה אינטר-סובייקטיבית [...] כבוד האדם אינו תכונה 'טבעית', כמו אינטליגנציה או עיניים כחולות. ליתר דיוק, הוא מסמן אותה 'חסינות' [...] אשר מקבלת משמעות רק ביחסים הבין-אישיים של הכרה הדדית, בשיח השוויוני של בני האדם זה עם זה”**. ראו יורגן הברמאס **עתידי של טבע האדם – בדרך אל אוגניקה ליברלית?** 79 (גיורא רוזן עורך, אדם טננבאום מתרגם, 2003).

“שיקולים סבוכים של מדיניות כלכלית או חברתית, הדורשים לעתים מומחיות ומידע, ואשר עשויים לחייב הנחת הנחות והיפותזות שהן מצדן מחייבות הנחות נוספות, רצוי לה לרשות השופטת להיזהר מהפעלתם. הדרך הבטוחה תהיה להשאיר את הסוגיה לחקיקתה של הרשות המחוקקת עצמה”⁸³.

לאור האמור, ומפאת העובדה כי נסיבות הערעור שנויות במחלוקת עמוקה, המשיב סבור, כי על בית המשפט הנכבד להימנע מלסטות מן האופן בו פורש עד כה מעמדם של בעלי חיים. כיוון שעל כפות המאזניים מונחת גם טובת המשיב ויתר הנושים, קבלת טענות המערערת כמוה כהעלאת מעמדם של בעלי החיים על חשבון דרגתם של בני האדם. כאמור, קביעה שכזו היא סוגיה שראוי כי תוסדר על ידי המחוקק.

63. בנקודה זו, המשיב יטען כי על אף השימוש המסוים בשיח הזכויות, בהקשר לבעלי חיים במדינת ישראל, הרי שאין הן יכולות להיתפס במובןן של זכויות אדם. במאמר שפורסם לאחרונה, על ידי פרופ' בנדור וד"ר דנציג-רוזנברג, הם טוענים כי יישום של שיח זכויות האדם גם בהקשרם של בעלי חיים, תוך הכפפה שלהם לצרכי בני האדם, מהווה אוקסימורון.⁸⁴ זאת ועוד, כדוגמה לקושי שנוצר, מציינים המחברים את קביעת כבוד השופטת (בדימוס) פרוקצ'יה **בפרשת העמותה למען החתול**, לפיה למרות שאין עיגון לזכותם של בעלי חיים לחיות, הרי שזו נובעת מ"החובה והצורך להגן על כל אשר נברא עלי אדמות ורוח חיים באפו".⁸⁵ לדעתם, ההכפפה המוחלטת של בעלי חיים לצרכי בני האדם, אם לצורך ניסויים ואם לצרכי מזון, מתנגשת חזיתית עם הניסיון להעניק להם זכות במובנה המקובל.⁸⁶ פרופ' בנדור וד"ר דנציג-רוזנברג מבקשים להבהיר, כי למרות שגם זכויות אדם ניתנות לאיזון מול זכויות מתנגשות, הרי שתחומים מסוימים מהיקף התפרסותן, בלתי ניתנים להכפפה – דוגמת האיסור על ביצוע עינויים.⁸⁷ זאת, כאמור, בשונה מבעלי חיים. לדעתם, פתרון ראוי והרמוני לרצון להגן על בעלי חיים **צריך להתקבל בחקיקה רגילה**, המסדירה את דרך הטיפול ההומנית בבעלי חיים. זאת, כאמור, **מבלי לנסות להעניק להם זכויות במובן האנושי**.⁸⁸

⁸³ אהרן ברק "חקיקה שיפוטית" משפטים יג 25, 70 (1983). ראו גם דנג"ץ 5967/10 המוסד לביטוח לאומי נ' כהן, פס" 19–16 לפסק דינו של כבי הנשיא (בדימוס) גרוניס (פורסם בנבו, 14.4.2013).
⁸⁴ Ariel L. Bendor, Hadar Dancig-Rosenberg, *Animal Rights in the Shadow of the Constitution*, 24 ANIMAL L. 99, 113 (2018) (להלן: "Bendor & Rosenberg").
⁸⁵ בג"ץ 6446/96 העמותה למען החתול נ' עיריית ערד, פ"ד נה(1) 769, 778 (1998).
⁸⁶ Bendor & Rosenberg, לעיל ה"ש 84, בעמ' 119.
⁸⁷ שם, בעמ' 127.
⁸⁸ שם, בעמ' 124.

64. בהתייחס לדין המשווה, המשיב סבור, כי בכל שיטות המשפט המאזכרות בכתב הערעור, וגם במספר שיטות שאינן מוזכרות בו, בעניין מעמדם של בעלי חיים, זכויותיהם של בעלי החיים נותרו יחסיות וניתנות לביטול לפי צרכיהם של בני האדם.⁸⁹ ניסיונות לשנות את מעמדם של בעלי חיים, מבעלי ערך חפצי (Thinghood) לבעלי ערך אנושי (Personhood), נבלמו על ידי בתי המשפט השונים.⁹⁰ כך למשל, בכתב הערעור מאזכרת המערערת חקיקה שהתקבלה בקליפורניה, במסגרתה לטענתה מוכרות זכויות בעלי חיים במסגרת הליכי גירושין. יחד עם זאת, מבחינת החקיקה האמורה ניתן להבחין בנקל כי עניינה בחלוקת בעלי החיים כ"רכוש" (Property) והחלטה בדבר ה"בעלות" (Ownership) עליהם. נראה שההגנה עליהם נובעת מאינטרס ציבורי ומידת אחריותו של הצד שאינו הבעלים נעצרת לאחר החלוקה הרכושית. מובן מאליו שאין זה המצב בהקשר לילדים ולכן אין ממש באנאלוגיה שמבקשת לבצע המערערת.

65. לסיכום חלק זה, המשיב יטען, כי מסקירת דברי החקיקה, הפסיקה והכתיבה האקדמית בישראל, נראה שטרם התקבלה אסכולה לפיה לבעלי חיים יש זכויות עצמאיות משל עצמם. תפיסה זו מעוגנת בעיקרה, כאמור, בהוראות חוק הכשרות המשפטית והאפוסטרופסות. זאת, כאמור, אף בהתחשב במצב המשפטי הקיים במדינות אחרות.

סוף דבר

66. בית משפט נכבד זה מתבקש לדחות את הערעור, בשל כל אחד מן הנימוקים והטעמים שפורטו בכתב התשובה. די בכל אחד מהם לבדו – לשון הוראות החוק הרלוונטיות, הערכים המוגנים בהליכי חדלות הפירעון, פרשנותו הנכונה של הסכם הגירושין, היקף זכויות המערערת ומעמדם הפוזיטיבי של בעלי החיים בדין הישראלי – כדי להביא לדחיית הבקשה, ובוודאי לאור משקלם המצטבר יחדיו.

67. לעמדת המשיב, בית משפט קמא ביצע איזון נכון וראוי בין האינטרסים המתנגשים – אלו של המשיב, טובתם של כלל הנושים, וביניהם גם המערערת. לעניין מקומו המרכזי של ערך השיקום, רלוונטיים דבריו של כבוד השופט שטיין בפרשת סקוק:

"לדידי, קבלת הפטר בהליכי פשיטת רגל ופתיחת דף חדש היא

אחת הזכויות החשובות שיש לאזרח בישראל. [...] זכות זו

⁸⁹ שם, בעמ' 116–118.
⁹⁰ Alexandra B. Rhodes, *Saving Apes with the Laws of Men: Great Ape Protection in a Property-Based Legal System*, 20 ANIMAL L. 191, 195–197 (2013)

מבטיחה לאדם שאיתרע מזלו והגיע לשוקת שבורה רווחה ואור

בקצה המנהרה"⁹¹.

68. בהתחשב בפרשנות שקבע בית המשפט העליון, ביחס למטרות חוק חדלות פירעון **בפרשת סקוק**, וכן לאור הפרשנות אותה הציע המשיב לסעיפיו השונים, הרי שלא ניתן לקבל את האפשרות, לפיה המחוקק בחר להחריג תשלומים עבור בעלי חיים מן ההפטר שיינתן לחייבים אנושיים. "חוב מזונות" מתייחס בהכרח לזכאים אנושיים, שהם בת זוג, הורה, ילד או בן משפחה אחר, אם על פי הדין הדתי ואם על פי התחייבות עצמית. נהיר, כי בעלי חיים אינם נכנסים תחת הגדרות אלה, לא מבחינה טכנית ולא מבחינה מהותית.
69. אשר ללשון ההסכם בין המערערות למשיב, המשיב מדגיש כי זו ברורה דיה, כדי לקבוע בהכרח שלא היה בכוונתם להגדיר את התשלומים כ"מזונות". כפי שטען המשיב בהרחבה בכתב תשובה זה, הרי שגם פרשנות אובייקטיבית של ההסכם מלמדת, כי הוא אינו יכול לסבול את גרסת המערערות, וכי יש לפרש אותו כהתקשרות חוזית רגילה לשם העברת תשלומים.
70. ביחס לפגיעה הנטענת בזכויות המערערות עצמה, אפשרות הענקת זכויות לבעלי החיים על דרך ההסכם, או פגיעה ברגשות הציבור – אלה אינם מקובלים בדין הישראלי. גם בהנחה שניתן להכיר בהיקף הגנה מינימלי, הרי שזכויות ואינטרסים אלה הם יחסיים ויש לאזנם מול ערך משמעותי בדבר שיקומו הכלכלי של המשיב וכן ההגנה על טובת כלל הנושים.
71. אשר לשינוי התפיסתי במעמד של בעלי חיים בישראל ובעולם, המשיב הפריך את טענות המערערות, לפיהן קיימת מגמה ברורה בנושא. כפי שבא לידי ביטוי בכתב התשובה, הרי שהדין הישראלי אינו מעניק לבעלי חיים זכויות עצמאיות, במובן של זכויות אדם, אלא מגן עליהם מתוקף אינטרס ציבורי. גם בשיטות משפט אחרות נראה שמעמד נותר יחסי ונתון לצרכיהם התועלתניים של בני האדם, ככל שעולה צורך.
72. לסיכום, ההכרה בתשלומים כ"חוב מזונות", וכנגזרת מכך החרגתם מן ההפטר, והקצבת תשלומים למערערות, תוביל לפגיעה קשה במשיב ובנושיו.⁹² כפי שעולה מכתב תשובה זה בכללותו, אפשרות זו אינה יכולה להתקבל במצב החוקי הקיים בישראל, ואף אינה צריכה להתקבל מבחינת הדין הרצוי. זאת, לכל הפחות, בטרם שהמחוקק יביע עמדתו בנושא זה.
73. על כל האמור לעיל, מתבקש בית המשפט הנכבד לדחות את הערעור על כל רכיביו.

אוריאל

⁹¹ פרשת סקוק, לעיל ה"ש 16, בפס' 6 לפסק דינו של כב' השופט שטיין.
⁹² האן דיני חדלות פירעון ב, לעיל ה"ש 8, בעמ' 865.

›

יובל גבע, ב"כ המשיב

רשימת אסמכתאות ומקורות – ע"א 234/19 ישראלי נ' ישראלי

(מטעם המשיב)

חקיקה:

1. חוק לתיקון דיני המשפחה (מזונות), התשי"ט-1959.
2. חוק הכשרות המשפטית והאפוטרופסות, התשכ"ב-1962.
3. פקודת פשיטת הרגל [נוסח חדש], התשי"ס-1980.
4. חוק צער בעלי חיים (הגנה על בעלי חיים), התשנ"ד-1994.
5. חוק חדלות פירעון ושיקום כלכלי, התשע"ח-2018.

פסיקה:

6. בע"א 554/83 "אתא" חברה לטכסטיל בע"מ נ' עיזבון המנוח זולוטוב יצחק ז"ל, פ"ד מא(1) 282 (1987).
7. ע"א 596/89 חקק נ' חקק, פ"ד מה(4) 749 (1991).
8. ע"א 105/92 ראם מהנדסים קבלנים בע"מ נ' עיריית נצרת עילית, פ"ד מז(5) 189 (1993).
9. בג"ץ 3872/93 מיטראל בע"מ נ' ראש הממשלה ושר הדתות מר יצחק רבין, פ"ד מז(5) 485 (1993).
10. ע"א 4628/93 מדינת ישראל נ' אפרופים שיכון ויזום (1991) בע"מ, פ"ד מט(2) 265 (1995).
11. רע"א 1684/96 עמותת "תנו לחיות לחיות" נ' מפעלי נופש חמת גדר בע"מ ואח', פ"ד נא(3) 832 (1997).
12. בג"ץ 5016/96 חורב נ' שר התחבורה ואח', פ"ד נא(4) 1 (1997).
13. דנ"א 7325/95 ידיעות אחרונות בע"מ נ' קראוס, פ"ד נב(3) 1 (1998).
14. בג"ץ 6446/96 העמותה למען החתול נ' עיריית ערד, פ"ד נה(1) 769 (1998).
15. רע"א 6339/97 רוקר נ' סלומון, פ"ד נה(1) 199 (1999).
16. בג"ץ 7721/96 איגוד שמאי ביטוח בישראל נ' המפקחת על הביטוח, פ"ד נה(3) 625 (2001).
17. רע"א 4905/98 גמזו נ' ישעיהו, פ"ד נה(3) 360 (2001).
18. ע"א 6416/01 בנבנישתי נ' כונס הנכסים הרשמי, פ"ד נו(4) 197 (2003).
19. בג"ץ 9232/01 "נח" ההתאחדות הישראלית של הארגונים להגנת בעלי חיים נ' היועץ המשפטי לממשלה, פ"ד נו(6) 212 (2003).
20. בג"ץ 5432/03 ש.י.ן – לשוויון ייצוג נשים נ' המועצה לשידורי כבלים ולשידורי לוויין, פ"ד נח(3) 65 (2004).
21. בג"ץ 6976/04 עמותת "תנו לחיות לחיות" נ' שר החקלאות ופיתוח הכפר (פורסם בנבו, 1.9.2005).
22. ע"א 1003/09 מקבילי נ' כונס הנכסים הרשמי (פורסם בנבו, 4.1.2010).
23. בג"ץ 7444/03 בלאל מסעוד דקה נ' שר הפנים (פורסם בנבו, 22.02.2010).
24. רע"א 7210/09 פלוני נ' פלוני (פורסם בנבו, 3.10.2010).
25. ע"א 1966/07 אריאל נ' קרן הגמלאות של חברי אגד בע"מ (פורסם בנבו, 9.8.2010).

26. דנ"פ 7383/08 אונגרפלד נ' מדינת ישראל (פורסם בנבו, 11.7.2011).
27. ע"א 1062/09 בנק דיסקונט לישראל בע"מ נ' ד"ר ברוך בינר (פורסם בנבו, 27.3.2012).
28. ע"א 307/12 בלום נ' כונס הנכסים הרישמי (פורסם בנבו, 14.8.2012).
29. דנג"ץ 5967/10 המוסד לביטוח לאומי נ' אסתר כהן (פורסם בנבו, 14.4.2013).
30. ע"א 3376/11 רוזנברג נ' כונס הנכסים הרישמי (פורסם בנבו, 6.10.2013).
31. ע"א 2232/12 הפטריארכיה הלטינית בירושלים נ' סמיר פארוואגי (פורסם בנבו, 11.5.2014).
32. בע"מ 1118/14 פלונית נ' משרד הרווחה והשירותים החברתיים (פורסם בנבו, 1.4.2015).
33. ע"א 6456/13 ישעיהו נ' גמזו (פורסם בנבו, 3.5.2015).
34. רע"א 7940/13 קצקה נ' כונס הנכסים הרישמי (פורסם בנבו, 29.1.2014).
35. רע"א 3411/16 פלוני נ' משרד הרווחה ירושלים (פורסם בנבו, 20.6.2016).
36. ע"א 5628/14 סלימאן נ' סלימאן (פורסם בנבו, 26.9.2016).
37. ע"א 87/15 צבי נורדן נ' גרינברג (פורסם בנבו, 16.10.2017).
38. ע"א 1536/15 פז חברת נפט בע"מ נ' תחנת דלק חוואסה בע"מ (פורסם בנבו, 8.2.2018).
39. ע"א 8263/16 אור סיטי נדל"ן מקבוצת ענבל אור בע"מ נ' עו"ד איתן ארז (פורסם בנבו, 19.3.2018).
40. ע"א 8096/17 סקוק נ' איסחקוב (פורסם בנבו, 3.2.2019).
41. ת"א (ת"א) 2311/06 ישינובסקי נ' בנק המזרחי-טפחות בע"מ (פורסם בנבו, 23.8.2016).

ספרים:

42. אהרן ברק פרשנות במשפט כרך רביעי – פרשנות החוזה (2001).
43. יורגן הברמאס עתידו של טבע האדם: בדרך אל אוגניקה ליברלית? (גיורא רוזן עורך, אדם טננבאום מתרגם, 2003).
44. מרי דגלס טוהר וסכנה: ניתוח של המושגים זיהום וטאבו (אנדרה לוי עורך, יעל סלע מתרגמת, 2004).
45. גבריאלה שלו דיני חוזים – החלק הכללי (2005).
46. דוד האן דיני חדלות פירעון (מהדורה שנייה, 2018).

מאמרים:

47. אהרן ברק "חקיקה שיפוטית" משפטים יג 25 (1983).
48. אסא כשר "פגיעה ברגשות וטובת הכלל" משפט וממשל ב 289 (1994).
49. יחזקאל מרגלית "לקראת קביעת הורות משפטית בהסכמה בישראל" משפטים מב 835 (2012).
50. יחזקאל מרגלית "על קביעת הורות משפטית בהסכמה כמענה לאתגרי קביעת ההורות המשפטית בעת החדשה" דין ודברים ו 553 (2012).
51. אהרן ברק "חוקת המשפחה: היבטים חוקתיים של דיני המשפחה" משפט ועסקים טז 13 (2013).
52. Alexandra B. Rhodes, *Saving Apes with the Laws of Men: Great Ape Protection in a Property-Based Legal System*, 20 ANIMAL LAW 191, 195-197 (2013).

Ariel L. Bendor, Hadar Dancig-Rosenberg, *Animal Rights in the Shadow of the Constitution*, 24 ANIMAL L. 99, 113 (2018)

דברי הכנסת:

54. פרוטוקול ישיבה מס' 173 של הכנסת ה-13 (11.1.1994).
55. פרוטוקול ישיבה מס' 415 של הכנסת ה-13 (30.1.1996).
56. דברי הסבר להצעת חוק חדלות פירעון ושיקום כלכלי, התשע"ו-2016, ס"ח 2708, 593.
57. פרוטוקול ישיבה מס' 320 של הכנסת ה-20 (5.3.2018).